

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus
ta'lim vazirligi

Namangan muhandislik-pedagogika instituti
«Kasb ta'limi» fakulteti

Kasb ta'limi (Informatika va AT) kafedrası
«Informatika va AT» fanidan

Kurs ishi

Bajardi:

**5-KTIAT-13 guruh talabasi
BEKMIRZAYEVA MAFTUNA**

Namangan – 2015 y.

Mundarija

1.Kirish.....	
2.Asosiy qism	
2.1 Masalani qoyilishi va uning amaliy ahamiyati.....	
2.2 Mevalar va ularning xususiyatlari mavzusida web sahifa yaratish bo'yicha nazariy ma'lumotlar tahlili.....	
2.3 Web sahifani yaratishda foydalanilgan dasturiy vositalarning koniyatlari.....	
2.4 Web sahifani yaratish ketma ketligi.....	
2.5 Yaratilgan web sahifadan foydalanish yo'riqnomasi.....	
3.Internet ma'lumotlari.....	
4.Xulosa.....	
5.Foydalanilgan adabiyotlar va internet saytlar ro'yxati.....	
6.Ilova.....	
.....	

Ilm –sahroda do'st, hayot choraxalarida tayanch,
yolg'iz damlarda yo'ldosh, bahtiyor daqiqalarda raxbar,
qayg'uli onlarda madadkor, odamlar orasida zebu-ziynat,
dushmanlarga qarshi kurashda quroldir.

Bugungi fan texnika taraqqiyotini axborot texnologiyalarisiz tasavvur eta olmaymiz. Chunki zamonaviy hisoblash mashinalari va ular bilan bog'liq yangiliklar shaxsiy va ijtimoiy hayotimizni biz sezmagan holda qamrab olmoqda. Informatika fani ayni vaqtda inson faoliyatini turli jabhalarida keng qo'llanilmoqda. Bu fan xx asrning ikkinchi yarmida yuzaga keldi. Informatika-axborot (xabar,ma'lumot va xokazo) jamlash va qayta ishlashning qonunlari va usullarini o'rganadi. Informatikaning rivoj topishi axborotni jamlash, qayta o'zida ishlaydigan EHM ning dunyoga kelishi bilan bog'liq. Elektron hisoblash mashinasi yoki kompyuter (kompyuter so'zi inglizcha computer so'zidan olingan bo'lib hisoblovchi degan manoni bildiradi) esa shu axborotni to'plab, qayta ishlaydigan qurilmadir. Dastlab hisoblash quroli sifatida qo'l barmoqlaridan foydalanila boshlangan. Keyinchalik hisoblashni yog'och tayoqchalari yordamida bajarishgan. Xitoy, Hindiston va sharqning boshqa mamlakatlarida hisoblash mashinalarini bajarish uchun qadimgi hisoblash asboblardan biri bo'lgan abak hisoblash taxtasidan foydalanishgan. 1642-yilda fransuz olimi Blez Paskal yaratgan jamlash mashinasi birinchi hisoblash mashinasi deb qabul qilingan. 1623-yilda Shtutgart shahri arxivida professor V.Shikkart kashf etgan hisoblash mashinasining chizmasi topilgan. V Shikkard qurilmasi bevosita qo'shish va ayirish amallarini bajargan. XX asrning 30-40 yillarida ikkilik-o'nlik sistemadan foydalanib elektromagnit reler asosida dasturlanadigan hisoblash mashinalari yaratishga urinib ko'rildi. 1940-yilda amerikalik muxandis G. Eytken bunga erishdi. Uning mashinasi arifmometr bilan 20 ta operator o'rnini bosa oladigan bo'lib katta xonaga joylashgan va ko'p va ko'p miqdorda energiya iste'mol qilar edi. 1942-1945 yillarda dastlab AQSH dagi Pensilvaniya unversitetida elektron lampali raqamli sanoq mashinasi yaratildi va u ENIAK deb nom oldi. EHM ning rivojlanish taraqqiyotini avlodlarga ajratish mumkin. Birinchi avlod mashinalari 1950-yillarda ishlab chiqarilgan bo'lib, asosiy komponentlari elektron lampalardan iborat bo'lgan. EHM lar minglab lampalari ko'plab elektr energiya talab qilgan, katta miqdorda issiqlik ajratib chiqargan va ko'p joyni egallagan. Bu mashinalarning amal bajarish tezligi past, xotira sig'imi kichik bo'lgan. Birinchi avlod mashinalariga quyidagilar kiradi. BESM-1, BESM-2, Strela, M-3 Minsk-1, M-20 va boshqalar. 1960-yillarning boshlarida elektron lampalar o'rniga yarim o'tkazgichlar va ular bazasida yaratilgan transiztorlardan ishlatila boshlandi, mashinaning massasi, o'lchovlari va iste'mol qiladigan energiya va issiqlik ajralishini keskin kamaytirish imkonini berdi. Yarim o'tkazgichli mashinalar EHM ning ikkinchi avlodi bo'ldi. EHM ning ikkinchi avlodiga: Mins-2, Ryazon, BESM-6, Mir, Nairi, Minsk-22, Minsk-32 kabi mashinalar kiradi. 1960-yillarning oxirida uchinchi avlod kompyuterlariga, katta va o'rtacha EHM lar (Ural-11, Ural-12, Ural-15 va yagona tizim yes lari) va SM seriyali EHM lar kiradi. Katta integral sxemalarning paydo bo'lishi sonli axborotlarni qayta ishlab chiqadigan dastur asosida boshqariladigan dastur asosida boshqariladigan

qurilmalar-mikroprosessorlar asosida to'rtinchi avlod mashinalari-mikro EHM lar ishlab chiqarila boshlandi. To'rtinchi avlod mashinalariga sobiq ittifoqda yartilgan EL BRUS - 2, M-10 EHM lari va hozirgi shaxsiy kompyuterlar kiradi.

Informatika fani yuqoridagi bosqichlarni ketma-ket bosib o'tgan holda, bugungi mukammal holatga yetib keldi. Bugungi kunda informatika faniga alohida e'tibor berilmoqda. Maktab, litsey kollej va oliy o'quv yurtlarida alohida fan sifatida o'qitilmoqda. Axborot texnologiyalari shu darajada rivojlanadiki hatto masofadan turib o'qitish tizimlari yo'lga qo'yildi. Oldingi avlod kompyuterlari bilan hozirgi zamon kompyuterlarini ixchamligi, qulayligi, operativ xotirasini kattaligi, bir necha qo'shimcha qurilmalarni mavjudligi, amallarni bajarish tezligi yuqoriligi bilan va boshqa bir qator afzalliklar bilan ajralib turadi. Ayni vaqtda beshinchi avlod EHM lari ustida ish olib borilyapdi. Ushbu avlod mashinalari oddiy so'zni tushunadigan, rasmlarni ko'ra oladigan, tovushlarni eshita oladigan , sekundiga 1 mlrd atrofida amal bajara oladigan va katta hajmdagi xotiraga ega bo'lgan kompyuter yaratilmoqda.

Informatika sohasini yana rivojlantirish maqsadida , Prezidentimiz hamda Vazirlar mahkamasi tomonidan bir qator qonun va qarorlar , buyrug'lar joriy etilmoqda. O'zbekiston Respublikaning Vazirlar maxkamasining 1992-yil 8-dekabrdagi qarori bilan fan texnika bo'yicha davlat qo'mitasi qoshida axborotlashtirish boshqarmasi tuzildi. 2001-yil Oliy Majlisning V sessiyasida davlatimiz raxbarining nutqida „kompyuterlashtirish va axborot texnologiyalarini rivojlantirish, ularni maktablar, kasb-hunar kollejlari, akademik litseylarda hamda oliy o'quv yurtlari dasturlariga va kundalik turmush tarzida joriy etish“ yurtimiz rivojlanishida va yuksak darajaga yetishda eng muhim omillardan biri e'tirof etib o'tildi. Shu sababli Vazirlar mahkamasining 23-may 2001-yilda qabul qilingan 230-sonli qarori, 2001-2005 yillarda kompyuter va axborot texnologiyalarni rivojlantirish, internet xalqaro axborot tizimlariga keng kirib borishni ta'minlash dasturini ishlab chiqishni tadbqiq etish chora tadbirlarini olib borishga bag'ishlangan. 2002-yil 6-iyundagi „Kompyuterlashtirishni yanada rivojlantirish axborot kommunikasiya texnologiyalarni joriy etish chora tadbirlari to'g'risida“ gi qarorlari qabul qilindi. Shu munosabat bilan respublikamizdagi ta'lim muassasalari kompyuter texnikasi va elektron o'quv qo'llanmalarining yangi avlodi bilan jihozlanishiga e'tibor berilmoqda. 2010-yilda kompyuterlashtirish va axborot kommunikatsiya texnologiyalarini rivojlantirish dasturi tasdiqlandi. Unda telekommunikatsiya va ma'lumotlar uzatishni rivojlantirish resurslaridan foydalanish , internet tarmog'ida o'z saytlarni yaratishning maqsadli yo'nalishlari belgilandi. Oxirgi 3-yil mobaynida kompyuter sanoati xalqaro ko'rsatkichlar bo'yicha ishlashga o'tmoqda. O'zbekistonda kompyuterni jon boshiga hisoblash ko'rsatkichi Hindiston, Xitoydan yuqori va Rossiyaga yaqinlashmoqda.

Yuqoridagi qaror va buyrug'larni izchil amalga oshishi natijasida Informatika fani yanada rivojlandi. Bugungi kunga kelib informatika fani boshqa fanlardan ham yuqoriroq pog'onaga chiqib oldi. Zamonaviy mukammallashtirilgan kompyuterlar orqali juda ko'p ishlar amalga oshirilmoqda masalan: bemorlarga tashxis qo'yishda , o'quvchilarni o'qitishda, va tegishli konsultatsiyalar berishda, matnli ma'lumotni bir tildan boshqa tilga tarjima qilishda, turli xil ma'lumotlarni olishda va h\k larda ish unumdorligini oshirib kelmoqda. Mamlakatimiz rivojlangan davlatlar qatoridan

mustaxkam o'rin egallashi uchun zamonaviy axborot texnologiyalarini hayotimizning barcha jabhalariga keng joriy etish zarur.

2014-yil Prezidentimiz tomonidan „Sog'lom bola yili” deb e'lon qilindi. „Sog'lom bola yili” da Davlat dasturining maqsad va vazifalari hamda uning bajarilishi to'g'risida keng axborot tushintirish ishlari olib borilishini tashkil etish, bunda ommaviy axborot vositalarining shu jumladan elektron ommaviy axborot vositalarining va internet tarmog'ining imkoniyatlari faol ishga tushirildi.

Menga kurs ishi mavzusi qilib „Mevalar va ularning xususiyatlari haqida web sahifa yaratish” berilgan. Yuqoridagi keltirilgan imkoniyatlardan foydalangan holda kurs ishimni mukammal darajada yaratishga harat qilaman. O'ylaymanki men yaratgan web sahifam orqali ko'pchilikka foydali ma'lumotlar berman.

2.1. Masalani qo'yilishi va uning amaliy ahamiyati.

Har qanday oldimizga qo'yilgan maqsadni amalga oshirish uchun o'z oldimizga bir qator maqsadlarni qo'yib olishimiz kerak bo'ladi. Menga kurs ishi sifatida „Mevalar va ularning xususiyatlari“ mavzusiga oid web sahifa tayyorlash vazifasi yuklatilgan. Avvalo men bu web sahifani yaratishda Microsoft Office Page dasturidan foydalanib web sahifa yaratish uchun quyidagi masalalarni hal qilish orqali erishaman.

Krish.

Informatika fanining kelib chiqish tarixi; fanning bugungi kundagi holati; sohaga oid prezident va vazirlar mahkamasi tomonidan ijro etilgan qaror va buyrug'lar; fanning rivojlanish istiqbollari, sog'lom bola yilida chiqarilgan fanga oid yangiliklar va o'zgarishlar.

Asosiy qism.

-Masalaning qo'yilishi va uning amaliy ahamiyati. Menga kurs ishi sifatida berilgan topshiriqni bajarishda har bir rejani yoritishda nimalar yozilishi kerakligi hamda uning amaliy ahamiyati haqida bayon etiladi.

-Mevalar va ularning xususiyatlari mavzusida web sahifa yaratish bo'yicha nazariy ma'lumotlar haqida. Bu bosqichda mevalarning shifobaxshligi, xususiyatlari bayon etiladi.

- Web sahifani yaratishda foydalanilgan dasturiy vositalarning imkoniyatlari haqida. Men web sahifamni tayyorlashda Front Page Foto Shop va boshqa dasturlardan foydalanib yaratmoqchiman. Bu bo'limda bir nechta dasturlarni qulayligi va foydali tomonlari bayon etiladi.

-Web sahifani yaratish ketma-ketligi bu bo'limda web sahifani yaratish bosqichlari har qadamda bajarilgan ishlar ketma-ketliklari haqida axborot berib boriladi.

-Yaratilgan web sahifani foydalanish yo'riqnomasi, ya'ni ulardan sahifadan foydalanish bosqichlari va ulardan foydalanishdagi qulayliklar haqida .

-Internet ma'lumotlari. Kurs ishimni yoritishda internetdan olgan ma'lumotlarim yangiliklar haqida.

-Xulosada umumiy fikrlar jamlanib kurs ishi yozishdan olingan umumiy xulosalar.

-Foydalanilgan adabiyotlar va internet saytlar ro'yxati haqida ya'ni web sahifa yaratishda keltirib o'tilgan ma'lumotlar, materiallar, adabiyotlardan yoki internet saytlaridan olinganligi keltirib o'tiladi.

-Ilova bo'limida esa tayyorlangan web sahifaga qo'shimcha sifatida kiritiladi.

Menga berilgan topshiriqni amaliy ahamiyati shundaki web sahifamni yaratish mobaynida serquyosh o'lkamizdagi mevalarni turli xilligi va ularni shifobaxshligi haqida mavzuni yoritdim va bu orqali insonlar o'zlari uchun foydali bo'lgan

ma'lumotlarni olishi mumkin .

2.2. Mevalar va ularning xususiyatlari mavzusida web sahifa yaratish bo'yicha nazariy ma'lumotlar haqida. Bu bosqichda mevalarning shifobaxshligi, xususiyatlari bayon etiladi.

Uzum mevasida radioprotektorli, nurga qarshi, bakteritsid, antioksidant, neyrorag'batlantiruvchi, tonusni ko'taruvchi va boshqa funktsional xususiyatlarga ega kamida 300 ta birikma mavjud. Sizga tanish bo'lgan bioflavanoidlar, monosaxaridlar, pektin moddalari va organik kislotalardan tashqari, uzum tarkibini C, A, B1, B2, B5, B6, B9, E, PP, P vitaminlari, natriy, kalsiy, fosfor, magniy, kaliy, marganets, temir, rux, mis va boshqa ko'plab moddalardan tashkil

topgan haqiqiy "kokteyl" deyish mumkin. Uzun bilan davolash ampeloterapiya deb nomlanadi.

Anjir (*Ficus carica* L.) — tutdosh-lar (anjirgullilar) oilasiga mansub subtropik meva turi. Turkiya, Jazoir, Yevropaning jan.da, AQShda katta may-donlarni egallaydi, Kavkaz, O'rta Osiyo, Qrimda ham yetishtiriladi. Yovvoyi holda O'rta dengiz bo'yi, Kichik Osiyo, Eron, Shim.-g'arbiy Hindistonda o'sadi. A. juda qadimdan madaniylashtirilgan o'simlik hisoblanadi (Osiyoda 5 ming yildan, Yevropada kamida 2 ming yildan beri). Botanik tavsifi. A. daraxtining bo'yi 4 —

10 m, shoxlari kalin, yoyilib o'sadi, novda, barg va mevasida sutsimon shira bor. Bargi yirik, 3 — 7 bo'lmal, ba'zan bo'lmasiz, to'q yashil, orqasida tuklari bor. Bir yilda 2 — 3 marta gul-laydi (apr. — may, iyun — iyul, avg.). Mayda bir jinsli gullardan iborat to'pguli bo'lajak "meva" ichida bo'lib, mayda blastofaga arilar yordamida changlanadi, ba'zilar esa changlanmasdan (partenogenez) va urug' tugmasdan meva qiladi. Mevasida 20 — 24% qand, 0,5 — 4,2% pektin moddalari, 3,4 — 7,4% kle-chatka, 0,1% gacha organik kislotalar, ka-rozin, kalsiy, temir, fosfor va b. bor. Biologik xususiyatlari. A. asosan bir yillik pishgan novda qalamchalaridan ko'paytiriladi. 2 — 3 yoshdan meva tugib, 7 — 10 yoshda g'arq hosilga kiradi, 50 — 80 yil meva beradi, 150 — 200 yilgacha yashaydi. Bir tupi 50 kg gacha meva qiladi. A. bir mavsumda ikki marta hosil be-radi. Birinchi hosil (xoki anjir) ancha kam bo'lib iyun — iyul oylarida, ik-kinchisi (asosiy) hosil sent. oyida pi-shadi. Xo'jalik ahamiyati. Ho'lligicha yoki qoqi hamda konserva holida iste'mol qilinadi, jem, murabbo tayyorlanadi. Xalq amaliyotida A. bargi uzum va mevalarni quritishda ishqor sifatida, "suti" teri kasalliklarini (kal, so'gal, 522temiratki), chayon va ari chaqqan joylarni davolashda ishlatiladi. Agroteknikasi. A. to'plari sovuqqa chidamsiz bo'lganidan O'zbekiston sharoitida qishda ko'milib, bahorda ochiladi. A. nanga ancha talabchan, yengil va serunum tuproqda yaxshi o'sadi. Sho'rlangan yoki shag'alli tuproqlarda deyarli o'smaydi. A. tupiga 3 — 4 ta aso-siy tanali buta ko'rinishida shakl be-riladi. Yozda bir-ikki marta shu yili chiqqan qalinlashtiruvchi novdalar, g'ovlagan novdalar, qurigan shoxlar ke-sib tashlanadi. Anjirzor bog'lar vege-tatsiya davrida 9—10 marta sug'oriladi. O'zbekistonda kadeta, sariq anjir, qora anjir, chapla va b. navlari ko'p ekila-di. Navlari. Kadota. Mevasi

o'rtacha (35 — 40 g), dumaloq-nok shaklida, sarg'ish, sal tilimli. Eti och sariq, jigarrang tovlanadi, yumshoq, shirin. Tupi 45 — 50 kg hosil beradi. 30% qoqi tushadi, qoqi tarkibida 71 — 72% qand bo'ladi. O'zbekistonning hamma viloyatlari uchun r-nlashtirilgan. Sariq A. Jaydari nav. Mevasi yirik (50 — 60 g), sariq, yassi, sal tilimli. Eti sersuv, yumshoq, shirin. 25% qoqi tushadi, qoqining tarkibida 63 — 70% qand bo'ladi. Tupi 40 — 50 kg hosil beradi. O'zbekistonning hamma viloyatlarida tarqalgan bo'lib, anjir-zorning 80 — 90% ini tashkil etadi. Qora A. Mevasi o'rtacha (35 — 45 g), nok shaklida, to'q binafsha rangda, tilimli. Eti sarg'ish, yumshoq, shirin. Tupi 40 — 50 kg hosil beradi. 30 — 35% qoqi tushadi, qoqi tarkibida 70 — 72% qand bo'ladi. O'zbekistonning hamma viloyat-lari uchun r-nlashtirilgan. Chapla. Meva-si o'rtacha (35 — 45 g), dumaloq-nok sha-klida, och jigarrang , sal tilimli, siy-rak tuk b-n qoplangan. Eti yumshoq, shi-rin, ichi havol. 28 — 30% qoqi tushadi, qoqi tarkibida 70 — 75% qand bo'ladi.

Qulupnay, yertut — ra'noguldoshlar oilasiga mansub ko'p yillik o'tsimon o'simliklar turkumi; rezavor ekin. Yevrosiyo va Amerikada 50 turi ma'lum. Asosan bog' Qulupnay, turi, shuningdek: o'rmon Qulupnayi, muskat ta'mli Qulupnay, virginiya Qulupnayi va chili Qulupnayi. — Qulupnayning birinchi

navlari 18-a. da Niderlandiyada paydo bo'lgan. 2 ame-rika turi — virginiya va chili Qulupnayi Yevropaga olib kelingan. Qulupnay Yer sharining turli iqlimli mintaqalarida — Qutb doirasidan to subtropiklargacha o'stiriladi. O'zbekistonda ko'proq bog' Qulupnayi turi ekiladi. Ildizi popuk ildiz. Tupi o'rtacha shoxlangan, bo'yi 10 sm gacha. Barglari yuraksimon, gullari qalqonsimon to'pgulga yig'ilgan. 2 jinsli oq yoki oqish-sariq, o'zidan changlanadi. May-iyunda pishadi. Mevasi to'q qizil, ba'zan naviga qarab oq (oqpar), 3—5 g dan 20—40 g gacha. Tarkibida 80—90% suv, 7-11% qand, 0,8—1,6% kislota, 1 — 1,7% pek-tin, 0,9—1,2% azotli moddalar, shuningdek, kletchatka, kul, A, V, S vitaminlari va b. bor. Yangiligida yeyiladi, kompot, murabbo qilinadi, sharbat tayyorlanadi. Qulupnay namtalab, yorug'sevar (soya joyda hosil bermaydi), sovuqqa chidamsiz o'simlik. Bir yerda 4— 5 yil o'stiriladi. 3 yilgacha yaxshi hosil beradi. Hosildorligi 80—100 s/ga. Asosan, iyul—avg .da ildiz otib, barg yozgan gajaklari qator orasi 80 sm, tup orasi 25 sm yoki 70x70 sm sxe-mada ko'chat qilib ekiladi (kuzda va bahorda ham ekish mumkin, bunda kechroq hosilga kiradi). Yaxshi ko'chat ikki yillik qulupnayzordan olinadi. qulupnayzor bahorda, o'suv davrida mahalliy va mineral o'g'itlar bilan oziqlantiriladi, qator oralari yumshatiladi, sug'oriladi.

Gilos (*Cerasus avium* L.) — ra'noguldoshlar (atirgullilar oilasi)ga mansub danakli meva daraxti. Yovvoyi holda O'rta va Jan. Yevropa, Eron, Kavkaz, Ukraina, Moldovada uchraydi. Yevropa mamlakatlari, Turkiya, Eron, Afg'oniston, Xitoy, Yaponiya, Ukrainaning jan., Kavkaz, Boltiqbo'yi va O'rta Osiyoda ekiladi.

Gilos daraxtining bo'yi 10—15 m (ba'zan 30 m gacha boradi), shoxlari qalin, yoyilib o'sadi. Bargi cho'ziq-tuxumsimon, to'q yashil. Guli oq, ikki jinsli, gulbandi uzun. Mevasining shakli dumaloq, yuraksimon, eti shirali, sirti tekis. Eng ertagi danakli meva. Tarki-bida 7—15% qand, 0,36—1,1% kislota, vitaminlar, 0,2% oshlovchi va 0,7% gacha pektin moddasi bor. Yangiligida iste'mol qilinadi, kompot, murabbo, tayyorlanadi. Gilos asal beradigan o'simliklar qatoriga kiradi. Danagi mag'zida 30% gacha parfyumeriya sanoatida ishlatiladigan moy bor.

Gilos unumdor, nam, mo'tadil yerlarda yaxshi o'sadi, yorug'lik va issiqlikka talabchan. Ko'chatlari ekilgandan keyin 4—5-yil hosilga kiradi. Daraxti 100 yilgacha yashaydi, tupi 150—300 kg hosil beradi. Asosan mart—apr.da gullaydi, may—iyunda pishadi. Yozi issiq xududlarda yaxshi o'smaydi. Namga talabchan. Asosan mag'allab olchasi yoki yovvoyi olchaga payvandlab ko'paytiriladi. Ko'chatlari sug'orilib, tagi yumshatilib turiladi. Gilos yoshartirish maqsadida 2—3 yillik shoxlari butalib, daraxti qo'shimcha oziqlantiriladi. Gilos uchun ayniqsa yelim oqish kasalligi g'oyat xavfli. Erta bahor va yozda insektitsidlar va fungitsidlarning biron turi bilan 2—3 marta ishlov beriladi.

Navlari. Gilosning 100 ga yaqin navi ma'lum. O'zbekistonda Gilosning Savri surxoni, Qora gilos, Sariq gilos, Bahor, Revershon, Sariq drogana, Chkalov navlari ko'p ekiladi.

Olma (*Malus*) — ra'nodoshlar oilasiga mansub, barg to'kuvchi daraxtlar yoki butalar turkumi; urug'li meva daraxti. Shim. va jan. yarim sharining mo'tadil mintaqalarida O.ning 25—30 turi, jumladan, O'rta va Sharqiy Osiyo, O'rta Osiyo va Kavkazda 10 turi tarqalgan. Ekiladigan mevali daraxtlar orasida maydoni jihatidan birinchi o'rinda turadi. Yalpi olma hosili bo'yicha AQSH (4,8 mln. t), Xitoy (22,01 mln. t) oldingi o'rinlarda turadi (1999). Jahon bo'yicha yalpi hosili 60,2 mln. t ni tashkil etadi (1999). O'zbekistonda —0,4 mln. t. AQSH, Chili, Xitoy, Rossiya, Eron, Turkiya, Fransiya, Italiya mamlakatlarida olmazorlar katta maydonlarni egallaydi.

O'zbekistonda 8 turi yovvoyi holda uchraydi (q. Yovvoyi olma). Dunyo bo'yicha yetishtiriladigan navlarining asosiy qismi xonaki O. (*M.domestica*) turiga kiradi. Past bo'lyi O. (*M.pymila*) turiga kiradigan dusen va paradizkadan mevachilikda payvandtag

sifatida foydalaniladi. O. sovuqqa chidamli, yorugʻsevar va namsevar, tuproq tanlamaydi, lekin unumdor tuproqlarda yuqori hosil beradi. O. daraxti boʻyi 15 m gacha boradi. Oʻzbekistonda O. apr. oyida gullaydi. Guli 5 boʻlakli, gultojibargi oq, pushti, ayrimlari kizil. Mevasi, naviga qarab, iyun—okt.da pishadi. Bir dona mevasi vazni 15 g dan 400 g gacha boradi. Tarkibida (%) fruktoza 6,5—11,8, saharoza 2,5—5,5, organik (olma va limon) kislotalar 0,2—1,6, vitamin S 5—30 mg, pektin, oshlovchi moddalar va b. mavjud. Mevasi yangiligida yeyiladi, qoqi, konserva, murabbo, jem qilinadi. O. urugʻidan hamda payvandlash, parhish qilish yoʻli bilan ildiz bachkilaridan koʻpaytiriladi. Hosildorligi 130—300 s/ga. Daraxti 100 yilgacha yashaydi. Odatda, bogʻga oʻtqazilganidan keyin 4 y. oʻtgach, hosilga kiradi. 40—50 y. moʻl hosil beradi. Koʻchati kuzda va bahorda 30—60 sm chuqurlikda haydalgan yerga ekiladi. Koʻchat oʻtqaziladigan chuqurga 5—6 kg chirigan goʻng, 150 g ammiakli selitra, 200 g superfosfat tuproqqa aralashtirib solinadi. Koʻchatlar 8><8m, 8x6 m, past boʻyli payvandtaglarga ulangalari 4x6 m, 3x5 m, 4x4 m sxemada ekiladi. Yosh daraxtlar 8—12 marta, hosilga kirganlari 4—6 marta su-gʻoriladi, tup va qator oralari yum-shatib turiladi. Hosilga kirgan olmazor gektariga har uch yilda 20—40 t chirigan goʻng va har yili sof holda 120 kg azot, 60—90 kg fosfor, 30 kg kaliy hisobidan oʻgʻitlanadi. Daraxtlar har yili kuzda va bahorda butaladi (q. Butash, Daraxtlarga shakl berish). Oʻrta Osiyoda ekiladigan O. navlari kelib chiqishi boʻyicha quyidagi guruxlarga boʻlinadi: xalq seleksiyasi yoʻli bilan yetishtirilgan Oʻrta Osiyo mahalliy navlari — oq olma, qizil olma, Samarkand olmasi, Namangan olmasi, achchiq olma, qimizak olma, Xorazm olmalari guruhi va b. O.ning mahalliy navlari Oʻzbekistonning tuproq-iklim sharoitiga moslashgan, issiqqa, sovuqqa chidamli. Mevasi shirin, ertapishar; Gʻarbiy Yevropa, Amerika, AQSH navlari — Rozmarin, Mantuaner, Starkrimson, Skarlet, Parmen. Vaynsep va Golden Delishes, Delishes, Jonatan, Borovinka; Ukraina navi — Renet Simerenko; Qrim navlari — kandil, sari sinap (O. ning bu guruh navlari Oʻzbekistonga dastlab 19-a. 2-yarmidan boshlab, Oʻrta Osiyoni Rossiya bosib olgandan keyin, ruslar tomonidan, soʻngra 20-a.ning 20-yillaridan boshlab Oʻzbekistondagi i.t. muassasalari tavsiyasi bilan kel-tirilgan). Shreder nomidagi Bogdorchilik, uzumchilik va vinochilik ilmiy tadqiqot instituti seleksionerlari yetishtirgan yangi navlar — Samarqand aʼlosi; Afrosiyobi, — hosildor, Toshkent borovinkasi, Mehmoniy, Tilla olma, Nafis va b. Bu navlar hosildor, mevasi mahalliy sharoitga moslashgan, koʻrinishi chi-royli, mazali; sovuqqa va issiqqa chidamli.

Zararkunandalari; olma qurti, olma qoʻngʻizi, bitlar, olma kuyasi.

Kasalliklari haqida: q. Bakterial kasalliklar, Virusli kasalliklar.

Nashvati — xalq seleksiyasi. yoʻli bilan yetishtirilgan nok (olmurut) navlari guruhi. Qishki N., kuzgi oq N., chillaki N., yozgi N. kabi navlar shu guruhga oid. Oʻzbekistonda N.ning murut, olmurut deb ataladigan yovvoyi turi — Korjinskiy noki (P. korshinskyi Litv.) togʻ etaklari va yon bagʻirlarida, soylarda oʻsadi. Mevasi dumaloq yoki noksimon-choʻziq. Oʻzbekistonda qadimdan ekib kelinadi. Madaniy N. navlari koʻchatlari yovvoyi nok urugʻlaridan yetishtirilgan paivandtaglarga payvand kdiib yetishtiriladi. 4—6-yili hosilga kiradi. Daraxti bal. 8—12 m. Boshka nok navlariga qaraganda erta gullaydi. Mevasi navyga qarab iyun oxiridan okt. boshlarigacha boʻlgan davrda pisha-di, ogirligi 120—250 g (baʼzan 500—700 g), koʻpchiligi sargʻishkoʻkish,

ay-rimlari rangdor, usti moysimon g'uborli, silliq. Eti och sariq yoki ko'kish-oq, kuvrak, suvli, nordonshirin, urug'i yirik; kechpisharlari mart—aprelgacha saqlanadi. Akad. R. R. Shreder nomidagi Bog'dorchilik, uzumchilik va vinochilik i.t. in-tida N. ning Qishki N. 2, kuzgi Qizil N. navlari chiqarilgan va r-nlashti-rilgan.

Yevropada nok yovvoyi ko'rinishda taxminan 60° sh. k.da tarqalgan. Arealning shimoliy chegarasida - siyrak.

2006-yilda sovuqqa chidamli navlarini muvaffaqiyatli seleksiya qilish natijasida nok Ural va G'arbiy Sibirda 55° sh. k.gacha joylashgan bog' maydonlarida samarali o'stirilmoqda.

Erkin o'suvchi shoxi shakli — piramidaviy yoki yumaloq, quyuqlashishga moyil. Yillik o'sish 30-40 smni tashkil etadi. Qulay sharoitlarda nok yirik o'lchamlarga yetadi — balandligi 5—25 metrgacha va shox diametri 5 metrgacha.

Barglari, qoidaga binoan, to'kiluvchi. Barg joylashuvi 5 qatorlik spiral. Barg keng tuxumsimon shaklda, 2,5—10 sm uzunlikka ega, qisqa uchli; rangi — to'q yashil, yaltiroq, bargning pastki qismi ko'k-yashil, kuzda oltinrang-to'q sariq.

Gullash vaqti va shakli: aprel—may, gullari oq, diametri 3 sm, 5-gulbargli, 3-9 tadan soyabon ko'rinishli panjali. Ginetseyda urug'chilar 2 tadan 5 tagacha. Ularning urug'donlari o'zaro va krujka shaklini oluvchi gulli qo'ndog'i bilan qo'shib o'sadi; kurtakda gulbarglari cherepitsa shaklida joylashadi.

Meva zamburug'lari qalin po'stloq bilan qoplagan.

Nok kurtaklari boshqa daraxt oilalari singari ikki xilda bo'ladi: vegetativ va generativ. Vegetativ kurtaklar kichikroq va o'tkirroq, generativlari — kattaroq va to'mtoqroq. Ikki xil kurtakning o'rtasidagi tashqi farqlari ulardan novda chiqishi chog'idagi ushbu kurtaklarning shakllanish vaqtiga qarab kuchayadi.

Mevasi, qoidaga binoan, — pastki qismi kengaygan cho'zinchoq shaklda, sharsimon mevali navlari ham bor.

Noklarning madaniy navlarining kelib chiqishi bir qator ko'rinishlarining, qisman, *Pyrus achras* Gärtn., *Pyrus persica* Pers., *Pyrus cordata* Desv., *Pyrus elaeagnifolia* Pall.larning gibridlanishi bilan bog'liq deb taxmin qilmoqdalar. Noklar qadimgi

Forsiya, Yunoniston va Rim imperiyasida etishtirilgan Nok bizlarga tarixgacha bo'lgan davrda yetib kelgan. Uning vatani aniq o'rnatilmagan. Yetishtirilgan nok Qadimgi Yunonistondan kelib chiqqan (er. old. 1000 yil oldin). Noklarning har xil navlari manzara sifatida yoki aksari mevali daraxtlar sifatida foydalaniladi.

2005-yilda noklarning jahondagi ishlab chiqarilishi 15 mln tonnani tashkil etdi (AQSh qishloq xo'jaligi vazirligining baholashi). Noklarni yirik ishlab chiqaruvchi Xitoy hisoblanadi.

Malina, buldurg'un (*Rubus*) — ra'noguldoshlar oilasi rubus turkumiga mansub ko'p yillik chala butalar; rezavor meva. Malinaning 120 yovvoyi turi bo'lib, Yevrosiyaning mo'tadil va subtropik mintaqalarida keng tarqalgan. Malinaning madaniy navlari oddiy yoki qizil (*R. idaeus*), dag'al tukli yoki amerika Malinasi (*R. strigosus*), g'arbiy yoki maymunjonsimon Malina (*R. occidentalis*) va b. turlari uchraydi. O'rta Osiyo, Sharqiy Sibir, Uzoq Sharq, AQSH va Yevropa mamlakatlarida o'stiriladi. Ildizi ko'p yillik,

poyasi ikki yillik. Butasi bal. 1 — 1,5 m, barglari toq patsimon, murakkab, ketma-ket joylashgan. Gullari ikki jinsli, o'zidan changlanadi. Mevasi qizil, ba'zan sariq. O'zbekistonda may oxiri — iyun boshidan pisha boshlaydi, remontantli (bir mavsumda qayta yoki ko'p marta gullab, hosil beradigan) navlari avg .ning 2-yarmida ikkinchi marta meva tugadi. Mevasi tarkibida 5,7—11,5% qand, 1—2% organik kislotalar, 9,1 — 44 mg% S vitamini hamda V guruhi vitaminlari, karotin,

xushbo'y moddalar mavjud. Mevasi, asosan, yangiligida yeyiladi, konserva sanoatida qiyom, jem, sharbatlartayyorlanadi. Quritilgan mevasi (damlamasi) tibbiyotda terlatuvchi dori sifatida, sharbati suyuq dorilar ta'mini yaxshilashda ishlatiladi.

Malina ildiz bachkilari, ildizi va qalamchalaridan ko'paytiriladi. Ko'chati o'tqazilgach, 2-yili hosilga kiradi. O'zbekistonda Malina simbag'azlarga ko'tarib o'stiriladi. Hosili tugagach, bir yillik novdalari qoldirilib, ikki yilliklari qirqib tashlanadi. Malina oziq moddalarga boy, sernam, suvni yaxshi o'tkazadigan, yer osti suvlari kamida 1,5 m chuqurlikda bo'lgan yerlarda yaxshi o'sadi. Malina ko'chatlari erta bahorda yoki kech kuzda qator oralig'i 1,5 m, tup oralig'i 50—70 sm sxemada ekiladi. Yoz davomida qator oralari yumshatiladi. 10—12 marta sug'oriladi. Hosildorligi o'rtacha 80—120 s/ga. O'zbekistonda Malinaning Barnaul, Visluxa, Progress, Malboro navlari ekiladi. Kasalliklari: oq dog'lanish, makrosporioz, vilt va b. Zararkunandalari: qo'ng'izlar, bargxo'rlar, shilliqqurt, o'rgimchakkana, qalqondorlar.

Kurash choralari: agrotexnika tadbirlarini o'z vaqtida o'tkazish, g'unchalash davrida va hosil yig'ishtirilganidan keyin 1% li kolloidli oltingugurt eritmasini purkash.

Mandarin (*Citrus reticulata*) — rutadoshlar oilasining sitruslar turkumiga mansub doim yashil daraxtlar va butalar turi; mevali ekin. Yovvoyi turlari ma'lum emas. Mandarin subtropik va tropik (Yaponiya, Xitoy, hududlarda ekiladi.

Ispaniya, Meksika va b.) O'zbekistonda 20-a. ning 70-y.laridan maxsus issikxona va transheyalarda payvanddan o'stirilgan past bo'yli navlari yetishtiriladi. Bu navlar mart oyida gullab okt.da mevasi pishadi. 5—6 yoshda

bir tupi 40 kg meva beradi. Mandarin — doim yashil daraxt, bal. 3 m ga boradi. Tinim davri bilan almashadigan 2—3 o'sish davriga ega. Shox-shabbasi yoyilib usadi, barglari uzunchoqtuxumsimon, to'q yashil, gullari oq mayda, ikki jinsli, xushbo'y. Mandarin may—iyun oylarida gullaydi, mevasi okt—noyab.

da pishadi. Mevasi yassi dumaloq, ba'zan yapaloq, yuzasi biroz g'adir-budir, po'sti qalin, zarg'aldoq, urug'i mayda. Sharbati nordonshirin. Eti to'q sariq, sersuv, 8—10 pallali, vazni 60—80 g. Sharbati tarkibida 2,87—10,5% qand, 0,95—1% kislota (asosan, limon kislota), 25 mg % vitamin S va b. mavjud. Pustila pektin moddasi, efir

moyi va glikozidlar mavjud bo'lib, qandolatchilik sanoatida va efir moyi olishda ishlatiladi. Mandarin sovuqqa chidamli: —6,5° da barglarini, —12° da daraxtini sovuq uradi. Ohak va gumusga boy tuproklarda yuqori hosil olinadi. Mandarin asosan, payvand yo'li bilan ko'paytiriladi (asosan, trifoliatga payvand qilinadi). Ko'chatlar orasi 3—5 m, qator orasi 5—6 m qilib kech kuz va erta bahorda ekiladi. Yezda qator oralari yumshatiladi, sug'oriladi. Mandarin daraxtiga yosh paytida to'g'ri shakl berilsa, hosildorlik yuqori bo'ladi. 10—12 yillik daraxtlardan 1 gektardan 500 s hosil olinadi (bir tupi 30—70 kg meva beradi). Mevasi yangiligida iste'mol qilinadi (murabbo, jem, sharbat) tayyorlanadi (q. Sitrus o'simliklar).

Kasalliklari : fitoftoroz, kalmaraz, antraknoz.

Zararkunandalari: tillarang va qizil kana.

Apel'sin kabi hammamizga ma'lum meva bo'lib, unga juda o'xshab ketsa ham bir biriga qarama-qarshi xususiyatlarga ega. Agar apel'sin ich surish vositasi sifa-tida qo'llanilsa, mandarin - noinfekcion ich ketishda ichaklar harakatini sustlashtirib, ich kelishini davolaydi. Shuningdek, mandarin ish-tahasizlikda ko'l keladi. Tropik mamlakatlarda terining zamburug'li ka-salliklarini yangi uzilgan mandarin sharbatidan kompress qo'yib davolashar ekan.

Banan (Musa) — banansimonlar oilasiga mansub ko'p yillik tropik o'simlik. Vatani Afrika va Osiyoning tropik va subtropik zonalari hamda Malayya arxipelagi. Asosan, Lotin Amerikasi mamlakatlarida o'stiriladi. Bananning bo'yi 15 m gacha boradi, bargi yirik (uz. 4 m gacha, eni 90 sm gacha). Bananning 40 ga yaqin turi bor. Guli qo'sh jinsli. Mevasi rezavor meva. Bir tup mevada 300 tagacha mevasi bor (60 kg gacha). Bir mevasining uz. 15 sm gacha, diametri 3 — 4 sm ga boradi. Sarg'ish, eti oqish, shirin. Etining tarkibida 75 — 76% suv, 14 — 22% qand, 5 — 8% kraxmal, 1,5% gacha protein, 0,3 — 0,6% moy bor. Partenokarpiya usulida (otalanmasdan) meva hosil qiladi, shuning uchun urug'i puch. Banan mevasi xo'lligicha hamda quritilgan holda iste'mol qilinadi. Ko'pchilik turlarining mevasi yeyishga yaramaydi. Banan ildiz bachkilari yordamida ko'payadi. Ayrim turlaridan dengizchilikda qo'llaniladigan arqonlar, baliq

ovlash to'rlari tayyorlashda ishlatiladigan tola (abaka) olinadi. Bananning xushmanzara daraxt sifatida ko'chalar, parklarda va uylarda o'stirilgan turlari ham bor (yapon Banan).

Oxirgi 10 yillikda deyarli hammaga ma'lum bo'lib qolgan, sevib iste'mol qilinadigan tropik mevalardan biridir. Tarkibida kaliy tuzlarini ko'p saqlagani uchun yurak kasalliklarida iste'mol qilish foydalidir, Ammo bu meva shakar va kraxmalga boy bo'lganligi sababli diabet kasalligi bilan og'rigan bemorlar emagani ma'qul.

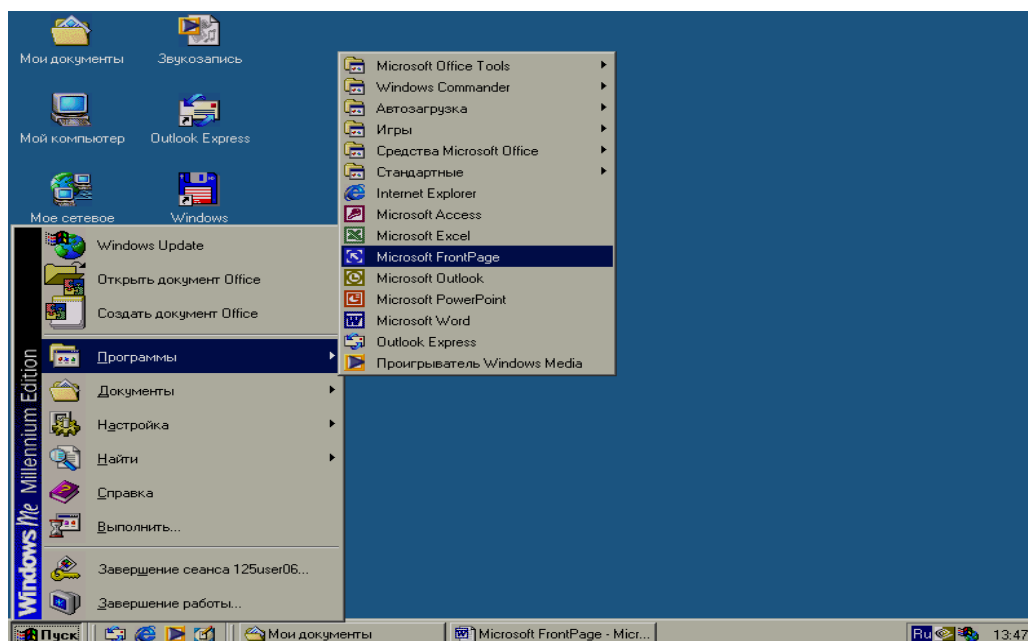
□

KIVI yoki AKTINIDIYA. Ko'pchiligimizga ma'lum bo'lgan bu meva odatda tortlarni bezatishda qo'llaniladi. Aslida bu mevaning tarkibiy qismi S vitamini (askorbin kislota)ga boy bo'lib, qon tomir kasalliklarda (qon tomir devorini mustaxkamlaydi), gingivitda, ishtahani ochishda qo'llaniladi. Olimlarning aniqlashicha 100 gramm kivi 100-150 mg askorbin kislota bo'lar ekan. Ya'ni 1 dona kivi iste'mol qilish bilan S vitaminiga bo'lgan bir kunlik ehtiyojni

qondirish mumkin. Tropik mamlakatlar aholisi shamollashning birinchi o'lgilari paydo bo'lishi bilanoq 1-2 ta kivi iste'mol qilib, kasallik rivojlanishining oldini olishar ekan.

2.3. dasturiy ta'minot xaqida ma'lumot

Microsoft FrontPage programmasi bilan tanishishni boshlar ekanmiz uning e'tiborga loyiq tomonlarini aytib atishimiz kerak baladi.

Bunday tomonlaridan biri uning fayllarni .htm va .html fayllari qilib yaratishidir. Buning yaxshi tomoni shundaki, xozirgi kunda internet rivojlanib kelmoqda va internetdagi hamma fayllar kengaytmasi Microsoft FrontPage programmasining hosil qiladigan kengaytmalarining aynan azidir. Microsoft FrontPage programmasidan foydalanib biz internet tarmog'i uchun yangi saydlar va provayderlar yaratishimiz mumkin va bu Microsoft FrontPage programmasining eng maqsadga muvofiq tomonlaridan biridir.

Microsoft FrontPage programmasini ochish uchun «Rabochiy stol»da joydashgan «Pusk» tugmachasidan foydalanamiz. «Pusk» tugmachasi bosganimizdan so'ng «Programmo» bo'limiga kelamiz va u erda joylashgan Microsoft FrontPage so'zini ustiga kelib tugmachani o'ng tomonini bosamiz.

Jadvallar tashkil qilish.

Xozirgi kunda jadvallar Web-saxifadagi ma'lumotni tashkil etishning eng kulay vositalaridan biridir; bu sifatda barcha Web- dizaynerlar tomonidan keng ishlatiladi. Kup xollarda jadvallar matnni foomatlash va grafik tasvirlarni joylashtirish masalasini engillashtiradi; bundan tashkari, jadvallar yordamida turli brauzerlarda saxifangizni namoyishi bir xil kurinishga keltirish mumkin, chunki kup brauzerlarda jadvallar bilan ishlash bir xil usulda amalga oshiriladi.

Maslaxat

Agar siz Frontpage muxarririda Word xujjatini ochsangiz, u xolda ushbu xujjatda joylashgan jadvallar HTML formatiga utkaziladi va ular bilan muxarrirning uzida ishlash mumkin.

Frontpage jadvallari tuzilishiga kura Word jadvallariga juda uxshashdir va ular ustidagi barcha amallar xuddi Word da ishlagan kabi bajarishingiz mumkin. Ular matn, grafika, fon tasvirlari, forma, Frontpage komponentlari va boshk. joylashgan yacheykalardan iborat. Bu yacheykalarda xattoki boshka jadvallar xam joylashtirilishi mumkin. Agar sizga tayer jadvalni yacheykasi razmerini uzgartirish, yangi kator kushish yoki uchirish kerak bulsa, u xolda Frontpage muxarririda bu amallarni xech kanday muammosiz bajarishingiz mumkin. Jadvallarni yaratish vaktida siz uning yacheykalari balandligi va kengligi kabi kursatkichlari xakida kaygurmasangiz xam buladi- ma'lumot kushilgani sari razmerlar avtomatik ravishda uzgarib boradi.

Frontpage muxarririda jadvalni ikki usulda yaratish mumkin: uni tugridan-tugri saxifada jadvallar intrumentlar paneli (Table Toolbar) yordamida chizish yoki Table menyusi yordamida joylashtirish. Agar sizga ushbu ikki usuldan kaysi birini kullashni bilmasangiz, tashvishlanmang, bu ikki usulni bitta jadvalga kullashingiz mumkin. Agar siz Table menyusi orkali jadval yaratishingiz mumkin va katorlarni jadvallar instrumentlar paneli yoradamida kushishingiz mumkin

Jadvallar paneli instrumentlari

Frontpage da jadvallar yaratish Microsoft Word dasturida yaratilgani kabi tuziladi. Jadvallar panelini ekranga chikarish uchun View menyusidagi Table Toolbar opsiyasini yoki Table menyusidagi Draw Table opsiyasini tanlash kerak

Bu panel yordamida siz saxifada tugridan-tugri chizishingiz, keyinchalik esa ularning kursatkichlarini uzgartirishingiz mumkin. Panelning chap tomondan birinchi Draw Table (Jadval chizish) tugmachasi joylashgan; odatda bu tugmacha yordamida siz jadvallar chizasiz

1. Table menyusidagi Draw Table opsiyasini tanlang yoki Draw Table tugmachasini bosing; bu xolda sichkoncha kursori kalam kurinishida buladi.

2. Kursorni jadval boshlanadigan joyga kuying, sichkoncha tugmachasini bosib kursorni pastga va ungga siljiting. Saxifani belgilangan xududida jadval chiziladi; ushbu jadvalning kursatkichlarini siz keyinchalik uzgartirishingiz mumkin. Siz jadvalingizni bulgusi kattaligini tasavvur kilishingiz uchun, Muxarrir jadvalning tashki konturini punktir chizik orkali namoyon etadi.

Siz bitta yacheykadan iborat jadval chizdingiz, yacheyka bir kator va bir ustunchadan iborat; shu bilan birga avtomatik ravishda ushbu jadvalning ramkasi chizilgan. Ramkani olib tashlash uchun jadval xossalarini urnatuvchi oynaga uting. Table Properties (Jadval xossalari) dialog oynasi xakida keyinrok kurib utiladi. Sizning jadvalingiz kuyidagi kurinishda bulishi kerak:

1.1 Ruyxatlar tashkil kilish

Ma'lumotni saxifangizda joylashtirib shuni yodda tutingki, ba'zi xollarda ma'lumotni abzatslar bilan emas balki ruyxatlar kurinishida berish kulayrokdir. Ruyxatlar uzun bulinmaydigan abzatlardan ukilishi osonrokdir va shuning uchun ruyxatlarni ishlatilishi saxifalarni chiroylirok kilishi mumkin. Lekin ularni kup ishlatish xam maksadga muvofik emasdir, chunki bu xolda saxifangiz bir xillik va «kuruk» kurinishga kelib kolishi mumkin.

Maslaxat

Rakamlangan ruyxatlarni atributlarini uzgartirish mumkin. Masalan, rakamlash rim rakamlarida yoki xarflar kurinishida bulishi mumkin; rakamlash ixtiyoriy rakam yok xarfdan boshlanishi mumkin.

Barcha tipdagi ruyxatlarni anik kurinishi brauzer tomonidan aniklanadi. Kuyida xar bir tip uchun kiska tavsif keltirilgan; ularning barchasini formatlash panelidagi stillar ruyxatidan topishingiz mumkin:

- Bulleted List (Markerlangan ruyxat). Bunday ruyxatni elemntlari markerlar bilan ta'minlangan. Markerlangan ruyxatlar odatda ma'lum bir ketma-ketliksiz joylashagan logik boglanishga ega ma'lumotni birligini sanab utish uchun ishlatiladi
- Directory List (Kursatkich). Markerlangan ruyxatlarning boshka bir formati. Ayrim brauzerlar bu ruyxatni oddiy ruyxatga nisbatan boshkacharok interpretatsiya kiladi; odatda ushbu kurinishdagi ruyxatlar ruyxat punktlari juda xam kiska bulganda ishlatiladi.
- Menu List (Menyu). Markerlangan ruyxatlarning yana bir turi. Kup brauzerlar tomonidan kulaniladi.
- Numbered List (rakamlangan ruyxat). Ushbu ruyxat tartiblangan punktlardan iboratdir. Odatda ular 1 rakamidan boshlab rakamlanadi. Rakamlangan ruyxatlar ideal vositadir, masalan, amallar ketma-ketligini yozishda ushbu ruyxatlar juda kulaydir.

Ruyxatlar yaratish

Ruyxat yaratish ketma-ketligini kurib utamiz:

1. Frontpage muxarririda saxifani ochamiz, va kursorni ruyxat boshlanadigan joyga olib borib kuyamiz; kursorni abzatsning boshiga, urtasiga yoki oxiriga urnatishingiz mumkin. Agar kursor turgan katorida biror-bir matn bulsa Frontpage ushbu abzatsni ruyxatning birinchi punkti kiladi. Agar yangi ruyxatni boshlash kerak bulsa kursorni bush katorga joylashtiring.

Eslatma

Masalan siz mavjud matnni markerlangan yoki rakamlangan ruyxatga uzgartirishinigiz mumkin.

1. Buning uchun matnni kerakli kismni ajrating va instrumentlar panelidagi tegishli tugmachani bosing.

2. Stillar ruyxatidan Numbered List opsiyasini tanlang

Frontpage yangi ruyxatni birinchi katorini 1 rakami bilan rakamlaydi. Ruyxatni birinchi punktini matnini tering.

3. Biriinchi puntini kiritib bulganingizdan sung <Enter> ni bosing. Muxarrir yangi katorga navbatdagi rakamni kuyadi, shundan sung ushbu katorga yangi matn kiritishingiz mumkin. Bu ishni ruyxat tugaguncha bajaring.

4. Ruyxatni kiritishni <Ctrl>Q<Enter> tugmachalar kombinatsiyasini bosib tugating. Frontpage muxarriri ruyxatidan yangi katorni boshlaydi va kursorni kator boshiga urnatadi.

1.2 Ranglar bilan ishlash

Agar sizning Web-saxifangiz mashxur bulib ketishini xoxlasangiz ranglar bilan ishlash va ranglarni boshkarishni yaxshilab urganib olishingiz kerak. Bu ishda asosiy masala: tasvir ranglari sonini kamaytirgan xolda uning sifatini uzgarmasdan

kolishini ta'minlash mumkinmi? Ranglar soni kamaygani sari tasvir fayli xajmi kamayada va shu bilan birga uning brauzerga yuklanishi tezlashadi.

Maslaxat

Ishni ranglar tuplamdan iborat (odatda 215 ta) rang palitrasini tanlashdan boshlang. Bu rang palitrasi barcha brauzer va platformalarda namoyish etilishi ta'minlanadi. Internetda tarmok yoki «xavfsiz» deb nomlanuvchi palitralar (safety palette)ning kupgina variantlarini topishingiz mumkin

Agar siz yaratgan tasvirlar foydalanuvichlada yaxshi taasurol koldirishini istasangiz, u xolda ushbu tasvirlar tezlik borasida optimallashtirilganligini ta'minlang. Eng yomoni- bu sayt foydalanuvchilarini katta xajmli tasvirlarni yuklanishini kutib turishiga majbur kilishdir. Kuyida keltirilgan siz yaratayotgan tasirlar xajmini kamaytirishga karatilgan maslaxatlarni inoatga oling:

-Odatda JPEG formati foto tasvirlar uchun, GIF formati esa tinik, tekis ranglardan iborat tasvirlar uchun tugri keladi.

-Tasvirlar xajmlarini tegishli grafik muxarrirlar yordamida tanlang. Siz Frontpage muxarririda tasvirni kurinib turgan kismini uzgartirsangiz xamki, amalda fayl xajmi uzgarmasdan koladi: masalan, agar siz saxifaga 2x2 sm ulchamdagi 10 kb xajmga zga tasvirli faylni joylashtirgan bulsangiz va keyinchalik ikki marta kichiklashtirsangiz, bu xolda fayl xajmi 10 kb kolaveradi

-Agar siz fakat kora va ok ranglardan iborat tasvir yaratgan bulsangiz, u xolda uni ok-kora tasvir sifatida saklang, bu fayl xajmini biroz kamayishiga olib keladi. Masalan, Microsoft Image Composer da siz saklash vaktida Black and White rang formatini urnatib amalga oshirishingiz mumkin

- Agar siz yaratgan tasvir tugri chizik yoki tekiz utishlar (plavno`y perexod) dan iborat bilib GIF formatida saklayotgan bulsangiz ularni gorizontal yunalishda bulishini ta'minlang. Chunki GIF foramti uchun tasvir gorizontal katorlar buyicha

jipslanadi (sjatie), u xolda bir xil rangli chiziklar yaxshirok jipslashtiriladi va bu bilan fayl xajmi kamayadi.

- Tasviringizni ekranni turli ranglar sonida va razresheniyasida, shuningdek turli brauzerlar ishlatilganda kanday kurinishga ega bulishini sinab kuring. 8 bit rang chukurligiga ega JPEG tasviri fakat 256 rangni kullaydigan monitorda diffuziya ta'sirida buzilib ketadi

- Agar siz Adobe Photoshop bilan ishlasangiz va tasvirni GIF formatida saklashni istasangiz, u xolda RGB rang rejimini Indexed Color ga uzgartiring va tarmok palitra (Palette:Safety opsiyasi)ni tanlang va diffuziyani uchirib kuying (Dither: none opsiyasi)

- Agar siz Adobe Photoshop bilan ishlasangiz va tasvirni GIF formatida saklab va tasirda 256 ranglan kam ekanligini bilsangiz u xolda anik palitra(Palette: Exact) ni ishlatish maksadga muvofik. Anik palitralar tasvirda kancha rang bulsa shuncha rangdan iboratdir va shu bilan birga fayl xajmini kamayishiga xam olib keladi.

Maslaxat

Tasvirlarni taxrirlash uchun Frontpage Bonus Pack tarkibiga kiruvchi Microsoft Image Composer dasturidan foydalanishingiz mumkin

HTML dagi ranglar

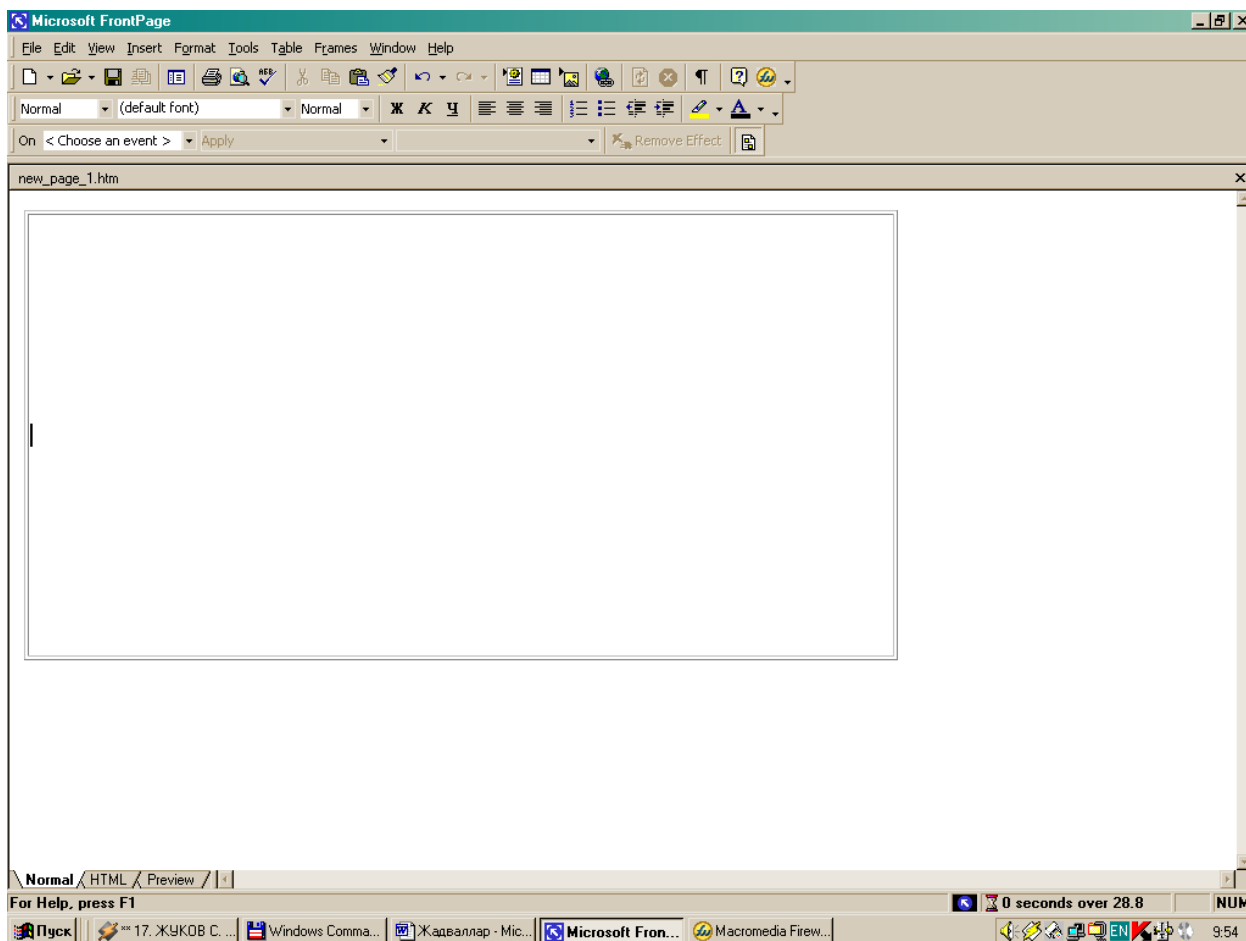
Agar siz HTML bilan yaxshi tanish bulmasangiz va sizga brauzerda namoyish etilayotgan ranglar kanday kilib kodlanishini kizik bulsa, u xolda kuyida keltirilgan ma'lumot sizga juda foydali buladi.

Sizga ma'lum bulsa kerakki, monitoringiz ekrandagi ranglarni kursatish uchun RGB (Red, Green, Blue, Kizil, Zangor, Kuk) ranglar modelini ishlatadi. Lekin HTML ranglarni tavsiflash uchun 16-li namoyishni ishlatadi. Agar siz grafikani yarati ranglar chaplanib ketishini xoxlamasangiz kuyida keltirilgan ma'lumotlarni yaxshilab urganib chiking. 216-li xavfsiz rang palitrasini ishlatganimiz sababli, biz ushbu palitrani 16-lik va RGB dagi tavsifini kurib utamiz.

Web-saxifalarning HTML kodida biz kupincha color atributini kurib kolamiz. Masalan, saxifada kora rangli matn mavjud bulsa, u xolda bu kod kuyidagi kurinishda buladi: `<font colorq"#000000"> ... <G`font>`. 16-li ranglar uchta ikki xonali 16-lik sonlardan iborat tuplamlardan tashkil topadi. Xar bir aloxidagi son R, G va V larga tengdir, tuplamdagi simvollarning umumiy soni oltiga tengdir. Yukorida keltirilgan misolda 000000 kora rangga mosdir. Bu rangning yukligiga teng. Boshka bir chegaraviy kursatkich-FFFFFF ya'ni, barcha uch rangning maksimal intensivligi ok rangga mosdir. RGB koordinatalar sistemasida kora rang 0, 0, 0 ketma ketligi, ok rang esa- 255, 255, 255 ketma-ketligidan iboratdir. Siz oltita 16-lik sondan iborat tarli kombinatsiyalarni tuzishingiz mumkin, lekin 216-lik rang palitradan chikib ketmaslik uchun biz cheklangan kursatkichlardan foydalanamiz.

Rang 215-lik rang palitrasiga tugri kelishi yoki kelmasligini aniklashni oson yulini kuri utamiz. Rangning 16-lik tashkil etuvchilar 00, 33, 66, 99, ee yoki FF va ixtiyoriy ravishda kombinatsiyalanishi mumkin. Ushbu kursatkichlarning RGB-ekvivalentlari 0, 51, 102, 153, 204 va 255 ga tengdir. Masalan, agar siz tuk sarik rangni ishlatmokchi bulsangiz, ushbu rang uchun RGB 255, 102, 51, 16-lik da esa FF, 66, 33 buladi: bu xolda HTML kodi `<font color q "#FF6633">.. <G`font>` kurinishda buladi.

Endi, agar siz biror-bir grafik muxarrirda ishlayotgan bulsangiz RGB ranglarini ishlatib ular xavfsiz palitraga tushish-tushmasligidan xavotir olmasligingiz mumkin.

Агар бoshlangich natija sizni koniktirmasa, siz istalgan vaktда uning kursatkichlarini uzgartirishingiz mumkin. Kursorni jadval kirgogiga urnating; e'tibor bering kursor shakli ikki tomonlama strelkaga uzgardi. Sichkoncha tugmachasini bosing va kursorni kerakli tomonga suring: jadval kengligini uzgartirish uchun ung kirgogidan, balandligini uzgartirish uchun pastki kirgogidan siljitish kerak.

Maslaxat

Агар jadval kirgogini siljitish vaktida <Shift> tugmachasini bosib tursangiz, u xolda yacheykalar uz kengligini saklab koladi.

Jadvalga kator va ustunchalar kushish

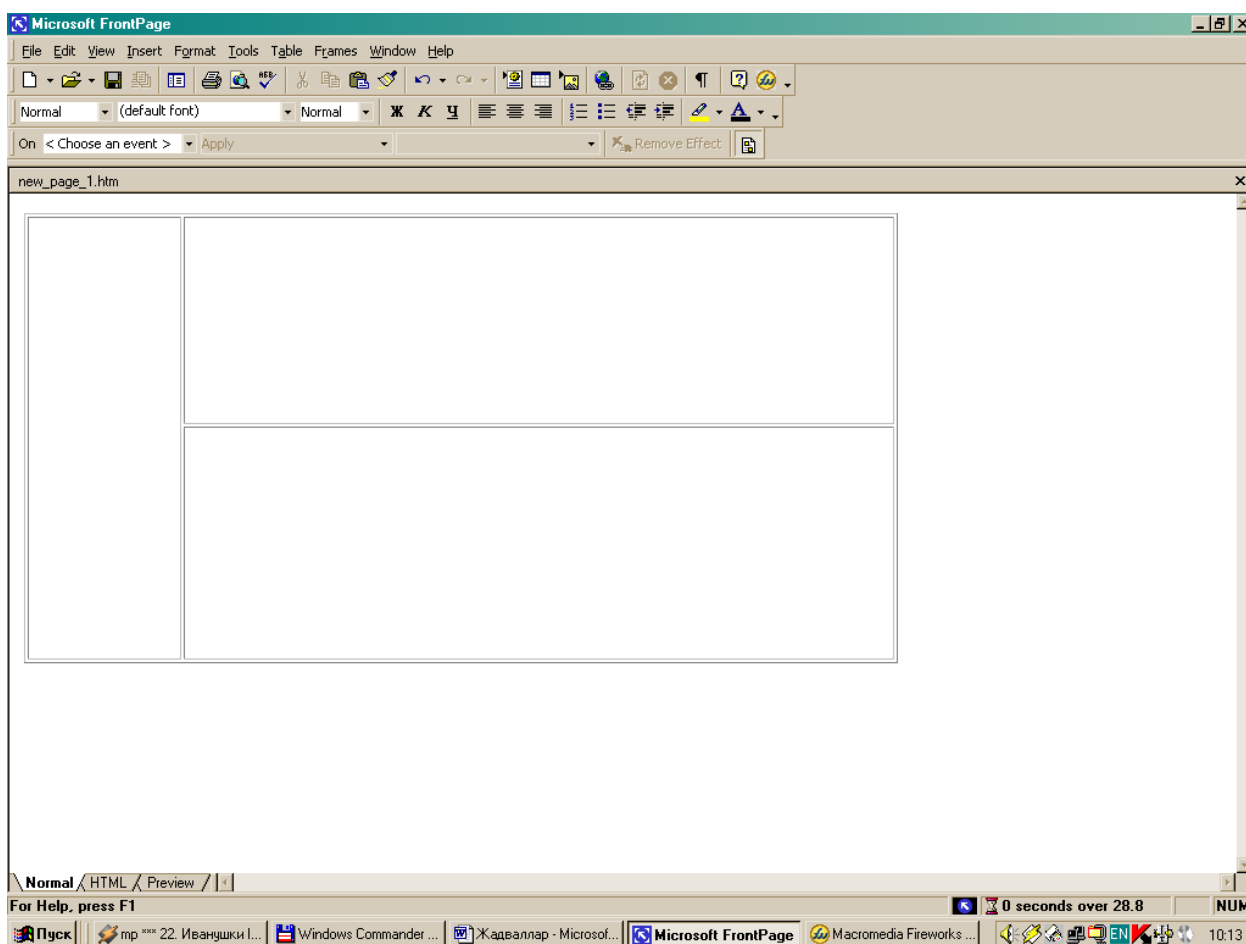
Jadvalingizni kerakli ulchamga keltirganigizdan sung, uni bir necha kator va ustunchalarga buling. Kalam kurinishidagi kursor yordamida istalgan kurinishdagi yacheykalar tuzish mumkin.

1. Jadvallar panelida Draw Table tugmachasini bosib kalamni tanlang

2. Kalamni bulmokchi bulgan yacheyka ichiga joylashtiring; kursor jadval ramkasiga tegmasligi kerak

3. Yacheykani gorizontaldan bulish uchun sichkoncha tugmachasini bosib kursorni gorizont yunalishda siljiting, vertikal yunalishda bulish uchun kursorni shu yunalishda siljiting. Kursorni siljitishni boshlaganda uning ortidan punktir chizik tortilib boradi.

Kuyidagi rasmda ikki ustunchaga bulingan jadval keltirilgan; ung ustuncha uz navbatida ikki katorga bulingan:

Agar siz jadvalni teng kattalikga ega bulishni xoxlasangiz jadval panelidagi Insert Rows (Kator kushish) i Insert Columns (Ustuncha kushish) tugmachalarini ishlatish maksadga muvofikdir.

1. Kursorni bulish talab etilgan yacheyka ichiga joylashtiring.

2. Insert Columns yoki Insert Rows tugmachalarini bosing. Frontpage yacheykani teng ikkiga buladi va ikki kator yoki ikki ustuncha yaratadi.

Jadvaldan kator yoki ustunchalarni uchirish

Agar jadvalingizda kator yok iustuncha kupayib ketsa, ularni uchirish uchun «uchirgich» instrumentidan foydalaning va ortikcha chiziklarni uchiring:

1. Jadvallar panelida Erase tugmachasini bosing; kursoringiz uchirgich shakliga uzgaradi.

2. Uchirgich-kursorni uchirish kerak bulgan chegaraga joylashtiring

3. Sichkoncha tugmachasini bosing va kuyib yubormasdan uchirmokchi bulgan chizikni ustidan uchiring. Chizik rang bilan ajratiladi.

4. Sichkoncha tugmachasi kuyib yuborilganda chizik uchiriladi.

Jadvallar panelining boshka tugmachalari

- Delete Cells (Yacheykalarni uchirish). Yacheykalarni kuyidagi usulda uchirish mumkin: keraksiz kator yoki ustunchani belgilang va Delete Cells ni bosing

- Merge Cells (Yacheykalarni birlashtirish). Bir necha yacheykalarni birlashtirish uchun ularni belgilang va Merge Cells ni bosing.

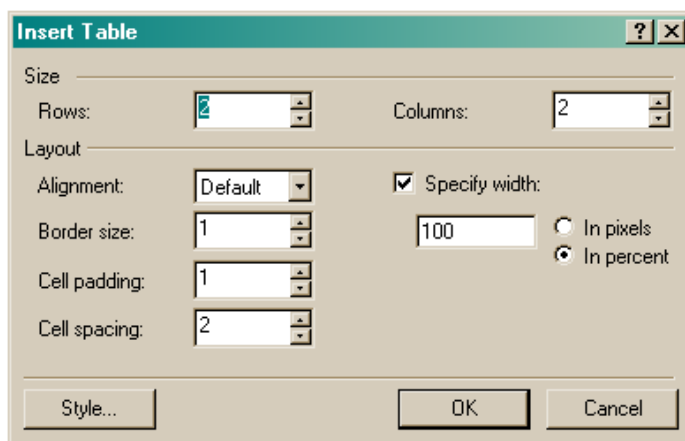
- Split Cells (Yacheykalarni bulish). Agar biror-bir yacheykani bulish uchun uni tanlang va Split Cells ni bosing Bu xolda Split Cells dialog oynasi paydo buladi.

- Background Color (Fon rangi). Agar biror-bir yacheyka yoki jadvalni butunlayicha foniga rang birish uchun kerakli yacheykani belgilang va Background Color ni bosing. Color (Rangni tanlash) dialog oynasi paydo buladi va bu oynadan kerakli rangni tanlang. Va OK ni bosing

Jadval joylashtirish

Frontpage menyusi buyruklari yordamida jadvallar joylashtirish jarayoni kuyidagicha amalga oshiriladi:

1. Kursorni jadval boshlanadigan joyga joylashtiring, va Table menyusidagi Insert Table buyrugini tanlang. Insert Table dialog oynasi paydo buladi

2. Jadvalingizni kator va ustunchalarni sonini kiriting. Keyinchalik ushbu kator va ustunchalarni uzgartirishingiz mumkin.

3. Jadval ichida tekkislash variantini tanlang: chap tomondan, markazdan yoki ung tomondan.

4. Jadval ramkasi kengligi (Border Size)ni pikselda kiriting Agar ramka kerakmas bulsa bu kursatkichni 0 ga teng kilib kiriting. Agar kerak bulsa rangni tanlang

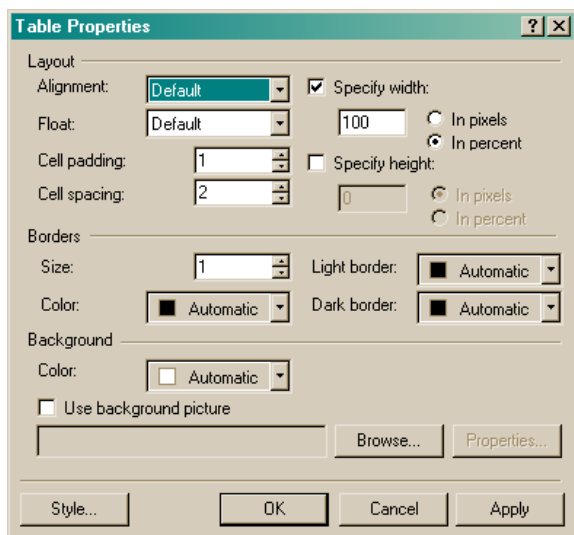
Jadvallarni taxrirlash

Matn kiritish

Jadval yacheykalariga saxifani ixtiyoriy joyida matn kiritilganligi kabi matn kiritish mumkin. Agar kiritgan matningiz yacheyka razmeridan katta bulsa yacheykalar avtomatik ravishda uzgaradi.

Jadval xossalarini uzgartirish

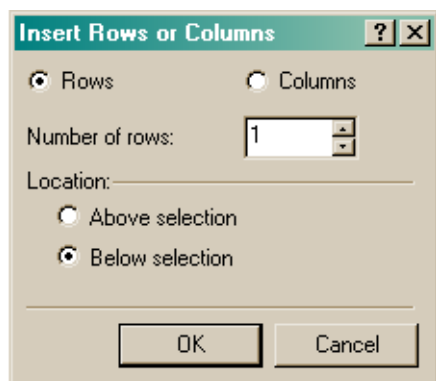
Jadvalni tekislashtirish tipi, uning ramkasi kengligi, yacheykalar orasidagi interval, yacheyka chegarasidan otstup va jadvalni summa kengligini uzgartirish mumkin. Buning uchun Table Properties (Jadval xossalari) buyruqi ishlatiladi. Jadval ichida sichkonchani uning tomonini bosing va ochilgan menyuda Table Properties punktini tanlang. Table Properties dialog oynasi ochiladi.

Katorlar kushish

Jadvalga bir yoki bir necha kator kushish uchun quyidagi amallarni bajarang:

1. Kursorni kator kushish kerak bulgan joyga joylashtiring
2. Table menyusida Insert Rows or Columns opsiyasini tanlang. Insert Rows or Columns dialog oynasi paydo buladi.

3. Rows opsiyasini tanlang va kerakli kator sonini kiriting.

Sungra joriy satrni yukorisidan (Above Selection) yoki pastidan (Below Selection) yangi satrlar kushishni tanlang va OK ni bosing

Ustunchalar kushish

Jadvalga bitta yoki bir necha ustuncha kushish uchun kursorni ixtiyoriy ustunchaga joylashtiring va Table menyusidagi Insert Rows or Columns opsiyasini tanlang. Keyingi kadamlar yukorida kator kushish jarayoniga uxshaydi, fakat dialog oynada Columns opsiyasini tanlang va kerakli ustuncha sonini kiriting.

Ustuncha yoki katorlarni uchirish

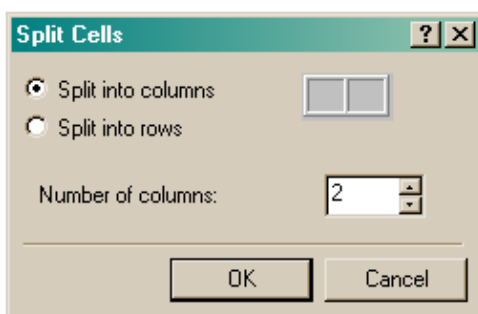
Kator yoki ustunchalarni uchirish uchun, kerakli kator yoki ustunchani belgilang va <Delete> tugmachasini bosing.

ya kopirovaniya strok i stolbtsov.

Yacheykalarni bulish

Xar bir yacheykani istalgan sondagi kator va ustunchaga bulish mumkin.

1. Kursorni bulmokchi bulgan yacheyka ichiga joylashtiring.
2. Table menyusida Split Cells (Razbit yacheyki) buyrugini tanlang. Split Cells dialog oynasi ochiladi.

3. Yacheykani katorlarga yoki ustunchalarga bulish opsiyasini tanlang va kator yoki ustuncha sonini kiriting, sungra OK ni bosing.

1.3 Freymalar

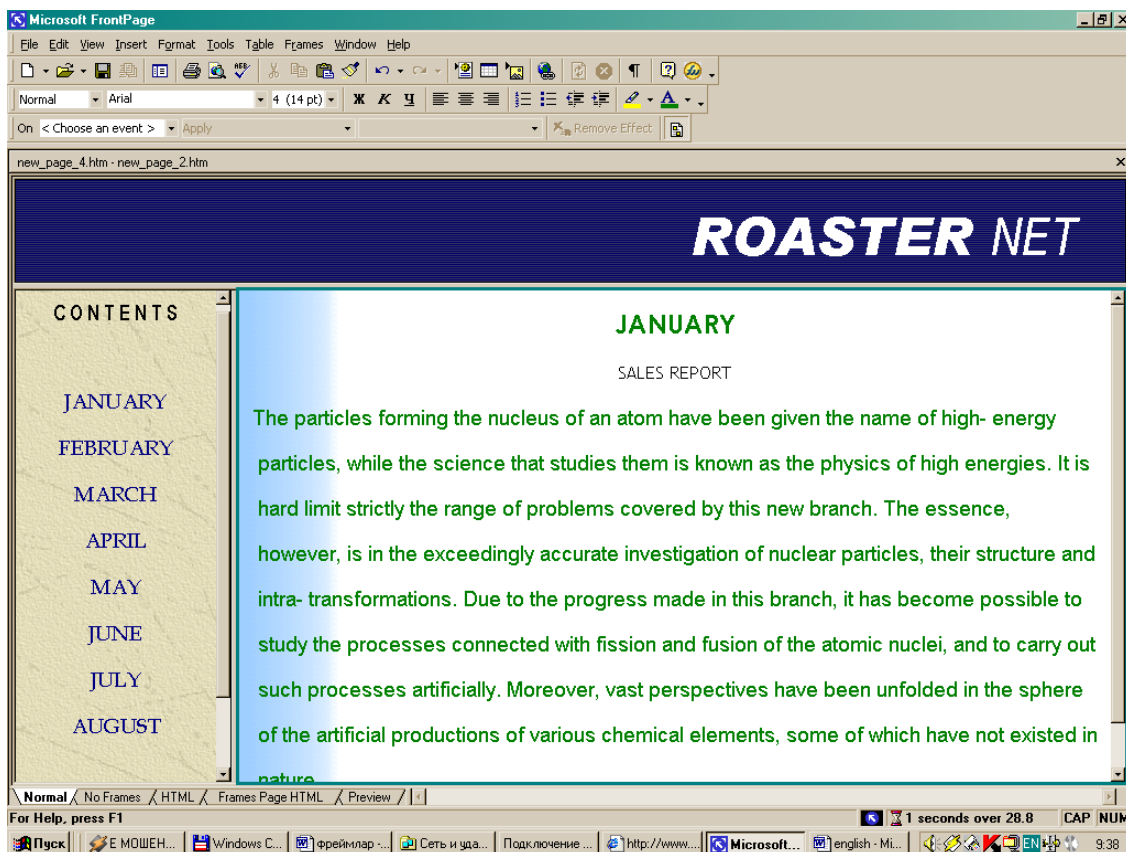
Freymalar (frames) — bu Web- saxifadagi turtburchak soxalardir. Bu soxalarda boshka saxifa yoki rasmlar namoyish etilishi mumkin. Frontpage da freymalar yaratish uchun bir necha shablonlar mavjud.

Freymalarni kullash

Freymalarni turlicha ishlatish mumkin. Freymalar saxifani bir kismi uzgarmadan koladigan boshka kismi esa doimo uzgarib turadigan xujjatlarda kerak buladi. Freymalarning eng kup ishlatiladigan kurinishi bu masalan, saxifani yukori kismida kompaniya logotipi, boshka kismida esa navigatsiya panellari va saytning ma'lumot kismi joylashgan buladi.

Freymalar kullashning yana bir kup uchraydigan misoli bu maxsulot ruyxatlaridir: ruyxatni uzi saxifani chap freymida joylashtiriladi, ung tomondagi freymda esa tugishli maxsulot xakida ma'lumot joylashtiriladi. Chap freymdagi ma'lumot doimo uzgarmasdan koladi, chunki maxsulot ruyxati ekranda doim turish kerak, ung freymdagi saxifalar esa kaysi maxsulo tanlanishiga karab uzgarib boradi. Saxifaning chap tomonidagi xar bir sso`lkani target freym bilan ulashingiz mumkin. Bizning xolda bu ung freymdir. Agar foydalanuvchi chap tomondagi sso`lkani bosganda ung tomondagi freymda tegishli ma'lumotga ega saxifa ochiladi.

Kuyidagi rasmga karang. Bu rasmda RoasterNET kompaniyasi sayti tasvirlangan, unda chap freymda yil oylari ruyxati kedtirilgan va xar bir oynada tegishli oyga boglak bulgan saxifa ung freymga chikariladi. Saxifa uch freymdan iborat va Frontpage muxarriridagi kurinishi kuyidagi rasmda tasvirlangan.

Rasmdan kurinib turibdiki saxifa uch bulimga bulingan. Bu uchta saxifa biri-biridan bordyurlar bilan ajratilgan. Saxifangizni muxarrirda kanday kurinsa brauzerda xam xuddi shunday kurinishda buladi.

Freymsetlar

Freymset (frameset) – bu freymli saxifani tashkil etuvchilari xakidagi ma'lumotni uz ichiga olgan aloxida saxifadir. Bu ma'lumotlar serverga tegishli fayllarni brauzerga yuklash xakidagi ma'lumotlardir. Oldingi misolda siz bir vakti uzida uchta saxifani kurdiniz; ularga yana bir saxifa freymsetni kushinig va natijada bunday konstruktsiyani namoyish etish uchun saxifalar soni turttaga etadi. Bu esa kuyidagini bildiradi:

bunday saxifani namoyish etish uchun brauzer serverga turt marotaba murojaat etishi kerak buladi. Shuning uchun freymmlar ishaltishda mikdorni bilish kerak va iloji boricha saxifangizja freymmlarni kamrok ishlating.

Frontpage muxarriri freymset kismlarini barchasini bir saxifada kursatadi. Shunday kilib, muxarrirda freymli saxifalarni WYSIWYG rejimida yaratish, kurish va

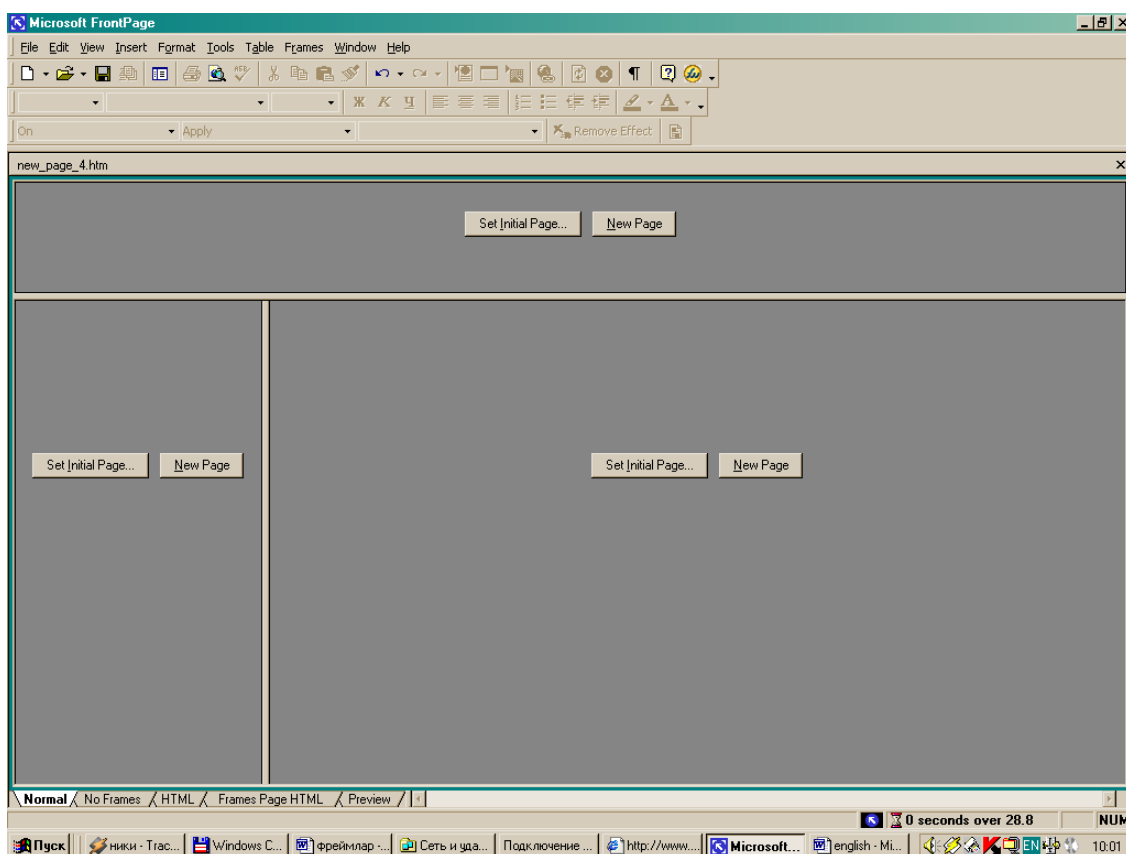
taxrirlash imkoni mavjud, bu ularni yaratish ishlarini engillashtiradi- chunki aks xolda xar bir saxifa ustida aloxida ishlashga va natijani fakat brauzerga yuklab kurish kerak bular edi.

Freymlar bilan ishlash

Siz shablonlar yordamida freymlar yaratish vaktida, Frontpage avtomatik ravishda aloxida saxifalar va freymsetlarni yaratadi va barcha freymlarni muxarrirda namoyon etadi.

Freyimli saxifani urnatilishi

Frontpage muxarririda freymli saxifani yaratishni boshlaganingizda, ularni tashkil etuvchilari xali anik bulmaydi.

Saxifani yaratishni boshlashdan avval siz tanlovni amalga oshirishingiz kerak.

- Set Initial Page (Boshlangich saxifani urnatish). Boshlangich saxifa (initial page) — bu freymni ochilganda namoyon buladigan saxifadir. Bu tugmachani bosib siz

Create Hyperlink (Giperishora yaratish) dialog oynasiga utasiz. Sungra siz yangi saxifani yaratib va giperishorani ushbu saxifaga yoki saytni boshka biror-bir saxifasiga ulashingiz mumkin

- New Page (Yangi saxifa). Bu tugmacha bosilganda, freymga yangi saxifa yuklanadi. Bu Normal shabloni buyicha yaratilgan oddiy saxifadir.

Yukoridagi rasmda Banner and Contents (Banner va sarlafx) shabloni buyicha yaratish usuli keltirilgan.

Freymset saxifalari belgilangandan sung ularni tuldirishga va formatlashga utishingiz mumkin.

Freymset yoki saxifani tanlash

Agar freymni biror-bir kismiga sichkoncha bilan bosilganda, unga yuklangan saxifa aktivlashadi. Aktiv saxifa boshkalaridan rangli ramka bilan ajralib utradi. Agar siz freymsetni tashki ramkasiga bosganingizda freymset tulaligicha rangli ramka bilan ajratiladi.

Freymli saxifa xossalari

Freymsetni xossalarini taxrirlash uchununi belgilang va Frame menyusida Frames Page Properties opsiyasini tanlang. Bunda Page Properties dialog oynasida ochiladi. Unda ikki opsiyani urnatishingiz mumkin:

- Frame Spacing (Freymlar orasidagi masofa). Bu oynada freymlar orasidagi interval urnatiladi. Bu masofapiksellarda urnatiladi.

- Show Borders (Ramkalarni kursatish). Bu bayrokchani urnatib yoki olib tashlab ramkalarni kursatish yoki berkitish mumkin

Freym xossalari

Freymning biror-bir saxifasini tanlang va Frame menyusidangi Frame Properties opsiyasini tanlang yoki saxifada sichkonchani ung tugmachasini bosib ochilgan

oynada Frame Properties ni tanlang. Natijada Frame Properties dialog oynasi paydo buladi.

Keyingi amalag oshirilgan barcha uzgagrishlar fakat aloxida olingan saxifaga tegishli buladi. Agar sizga freym nomi yokmasa Name matn maydoniga yangi nomni kiritishingiz mumkin. Shuningdek yangi boshlangich saxifani urnatish mumkin, buning uchun Initial Page matn maydoniga ushbu saxifa nomini kiriting.

Bu oynda yana uchta sektsiya mavjud. Bu sektsiyalar saxifa parametrlarini yana xam anik urnatish uchun ishlatiladi:

- Options (Optsiyalar). Bu erda siz brauzerga freymlar razmerini uzboshimcha uzgartirishni ruxsat berish yoki ta'kiklab kuyishinigiz mumkin. Bu sektsiyada boshlangich parametr sifatida Resizable in Browser urnatilgan buladi va kup saxifalar uchun ushbu parametrni koldirish maksadga muvofikdir. Bu erda shuningdek Show Scrollbars maydoni yordamida brauzer tomonidan siljitish chiziklar (polosa prokrutki) ni kursatish-berkitishni urnatishingiz mumkin.

- Frame Size (Freym razmeri). Bu sektsiyada freymning kengligi Width va balandilgi Row Height (Satr balanligi) kabi kursatkichlarin urnatishinigiz mumkin.

Relative (Nisbatan) kursatkichi freymning razmeri kushni gorizontal freymlarga nisbatan urnatilishni bildiradi. Percent (Protsentlar) kursatkichi freym brauzerga yuklanganda uning kengligi oynaning tulik kengligiga nisbatan urnatilgan protsentlarda buladi. Agar siz anik kenglikni urnatmokchi bulsangiz Pixels (Piksellar) optsiyasini urnating.

- Margins (Maydonlar). Esli vo`xotite ustanovit razmer poley v stranitse, vvedite dlya nix znacheniya shirino`i vo`soto`v tekstovo`x polyax Width i Height sootvetstvenno, togda vse sodержimoe etoy stranitso`budet otobrajatsya s zadanno`m otstupom.

Najav knopku Frames Page, vo` popadete v dialogovoe okno ustanovki svoystv stranitso` freymov Page Properties, ono bo`lo rassmotreno nami neskolko ranee v etoy glave, v razdele "Svoystva stranitso` freymov". Esli vo` xotite sozdat ili otrektirovat svyazannuyu so stranitse tablitu stiley, najmite knopku Style i pereydit v dialogovoe okno Style. Podrobnее eto okno budet obsujdatsya v glave 7.

Sovershiv nad freymom vse neobxodimo`e manipul'yatsii, najmite knopku OK. Svoystva stranitso`

Chtobo` otrektirovat svoystva stranitso`, helknite na stranitse pravoy knopkoy mo`shi i vo`berite v kontekstnom menyuu punkt Page Properties; vo` uvidite dialogovoe okno Page Properties. Podrobn`y razgovor o dialogovom okne Page Properties ojidaet vas v glave 7. Pomimo etogo, vam mojet ponadobitsya izmenit selevoy freym, zadanno`y po umolchaniyu; kak eto sdelat, chitayte dalee v tekuhey glave, v razdele "Selevo`e freymo` po umolchaniyu".

Freymni uchirish

Agar siz freymsetdan freymni uchirmokchi bulsangiz, ushbu freymni belgilang va Frame menyusida Delete Frame optsiyasini tanlang. Freym uchiriladi, kolganlari esa oynani bushagan xududni egallashadi.

Saxifani yangi oynada ochish

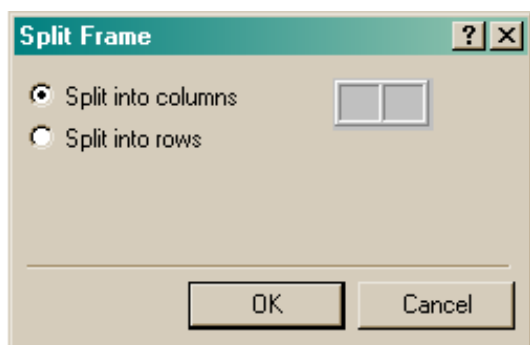
Agar siz freymni freymsetdan tashkarida, uzingizni oynangizda kurmokchi bulsangiz saxifada sichkonchani ung tugmachasini bosing va paydo bulgan menyuda Open Page in New Window (Saxifani yangi oynada ochish) punktini tanlang.

Freymset ichida saxifani bulish

Biror-bir freymlar shabloni yordamida freymset yaratgandan sung, unga yana freymlar kushish mumkin. Bu ishni ikki usulda amalga oshirish mumkin: Frame menyusi yordamida yoki klaviaturadan foydalanib.

Frame menyusidan foydalanish:

1. Bulmokchi bulgan freymni sichkoncha yordamida tanlang, Bunda ushbu freymni saxifasi rangli kontur bilan ajratiladi.
2. Frame menyusida Split Frame (Freymni bulish) buyrugini tanlang. Ekranda Split Frame dialog oynasi paydo buladi

3. Split into Columns (Ustunchalarga bulish) ni yoki Split into Rows (Katorlarga bulish) ni tanlang va OK ni bosing.

Klaviaturadan foydalanish:

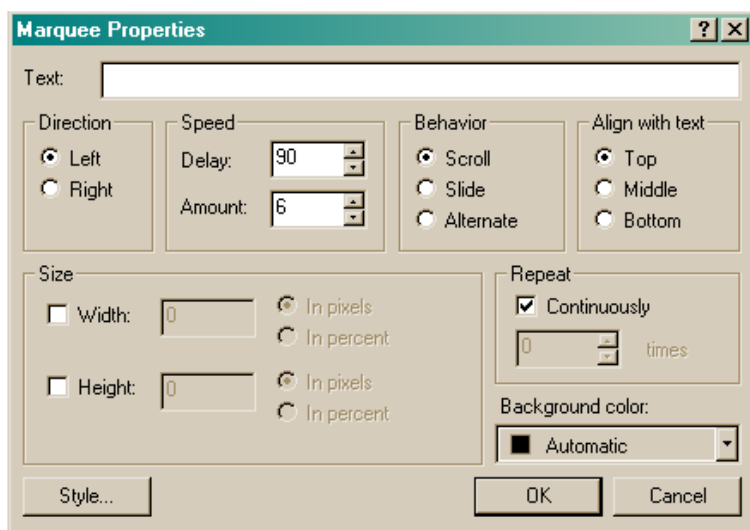
1. Sichkoncha kursorini bulish kerak bulgan freym ramkasi ustiga olib keling., kursor ikki tomonlama strelka kurinishiga uzgaradi.
2. Najmite klavishu <Ctrl> tugmachasini bosib turib sichkonchani bosing va kursorni siljiting. Bunda joriy freym chegarasi sichkoncha ortidan siljiydi, bushagan joyda yangi freym xosil buladi.
3. Kerakli natijaga erishilganda <Ctrl> tugmachasini kuyib yuboring.

2.1 Xarakatlanuvchi satrlar

Xarakatlanuvchi satr (marquees) lar uziga foydalanuvchi nigoxini jalb etadigan va saxifangizda kuprok kolib ketishiga sabab buladigan vositadir. Lekin xarakatlanuvchi satrlarni ishlatishda xam me'yorni bilish kerak, chunki ular kupayib ketsa foydalanuvchining gashiga tegishi mumkin.

Xarakatlanuvchi satrlar- bu HTML tilining elementlaridir va ular saxifaga xarakatlanayotgan matn kushish imkonini beradi; xarakatlanuvchi satrlar statik saxifalarni dinamik va «jonli» qiladi. Xarakatlanuvchi satrlarni saxifaga joylashtirish uchun quyidagi amallarni bajarish kerak:

1. Kursorni saxifani xarakatlanuvchi satr boshlanadigan joyiga urnating. Insert menyusinig Active Elements punktini sungra ochilgan menyudan Marquee punktini tanlang. Ekranda Marquee Properties (Xarakatlanuvchi satr xossalri) dialog oynasi xosil buladi.

2. Text maydonida xarakatlanuvchi satr matnini kiriting.

3. Direction (Yunalish) seksiyasida satr xarakati yunalishini kursating— Left (Chapga) yoki Right (Ungga). (Agar Behavior seksiyasida Alternate tanlansa, u xolda xarakat yunalishini berish zarur emas.)

4. Movement Speed (Xarakat tezligi) seksiyasida tuxtab turishlar vakti Delay va kadam Amount ni kiriting. Delay kator xarakatini ketma ketligi orasidagi intervalni belgilaydi (millisekundalarda). Amount esa kator joylashuvini ketma-ketligi orasidagi piksellardagi masofani belgilaydi, ya'ni satr xarakati tezligini ushbu sonni kupaytirib oshirish mumkin. Ushbu ikki kursatkichlarni uzgartirish orkali sizning satringizni istalgan tezlikda xarakatlantirish mumkin.

5. Behavior seksiyasida quyidagi opsiyalardan biirni tanlang:

- Scroll (Prokrutka). Bu xolda satr Direction maydonida kursatilgan yunalishda xarakatlanadi. Matn xarakatlanuvchi katorga ajratilgan maydon chetidan paydo buladi va karama karshi chegarasida yukoladi.
- Slide (Siljish). Bu variant yukoridagindan farki shundaki satr karama karshi chegarag etganda yukolib ketmaydi balki tuxtab koladi.
- Alternate (Uzgaruvchan). Bu Behavior parametrining bu kursatkichida matn uzgaruvchan xarakatlanadi, ya'ni avval bir tomonga sungra ikkinchi tomonga xarakatlanadi, shu bilan birga matn ekrandan yukolib ketmaydi

6. Align with Text (Matn joylashusi) sektsiyasida matn xarakatlanuvchi satrga ajratilgan xududda joylashishi kerakligini belgilang; Ushbu xudud razmerlari Size sektsiyasida beriladi. Matnni kator xududini yukori chegarsiga (Top), pastki chegarasiga (Bottom) yopishtirish ili markazdan joylashtirish (Middle).

7. Size sektsiyasida xarakatlanuvchi katorga ajratilgan turtburchak xudud razmeri urnatiladi. Xudud kengligini urnatish uchun Specify Width bayrokchasini urnating. Agar kenglikni piksellarda bersangiz, u xolda kerakli kursatkichni kiriting va In Pixels ni agar kenglik ekran kengligiga nisbatan foizlarda berilsa In Percent ni yokib kuying.

Xarakatlanuvchi satr xududini vertikal yunalishdagi razmerini urnatish uchun Specify Height ni tanlang. Balandlikni piksellarda berish uchun In Pixels ni, kenglik ekran kengligiga nisbatan foizlarda berilsa In Percent ni yokib kuying.

8. Repeat sektsiyasiga satr necha marotaba xarakatlanishini kiriting, agar satr doimo xarakatlanishi kerak bulsa Continuously (tuxtamasdan) bayrokchasini yokib kuying.

9. Istasangiz xarakatlanuvchi kator uchun fon rangini urnatishingiz mumkin. Bu amalni Background Color oynasidan kerakli rangni tanlab amalga oshirish mumkin.

10. Barcha uzgartirishlarni kiritgandan sung OK tugmachasini bosing vai Marquee Properties dialog oynasidan chiking.

2.2 Rasmlar kuyish

Saxifaga rasm joylashtirish uchun Muxarrirning Insert menyusidagi Image (tasvir) buyrugini tanlang va kuyidagi keltirilgan amallarni bajarib chiking:

1. Kursorni saxifaning tasvir joylashtirmokchi kismiga kuying.
2. Insert menyusida Image ni tanlang. Agar bu vaktida Provodnik ishga tushirilgan bulsa siz Image dialog oynasini kurasiz.

Bu erda siz ochik saytdagi ixtiyoriy faylni tanlashingiz, shuningdek papkalar tarkibini kurish mumkin. Biror-bir fayl tanlanganda u dialog oynasining ung kismida kurinadi. Agar sizna faylning URL adresi ma'lum bulsa siz uni matn maydoniga bevosita kiritishingiz mumkin; bundan tashkari tasvirni brauzer yordamida tanlash xam mumkin- buning uchun URL matn maydonini ung tomonida joylashgan Use your Web Browser to select a page or file tugmachasini bosing. Va nixoyat kompyuteringizda joylashgan faylni Select a file on your computer tugmachasini bosib tanlashingiz mumkin, u xoolda yukorida aytib utilgan Select File dialog oynasi paydo buladi.

Tasvirlarni saklash

Saxifadp joylashtirilgan tasvirlar HTML faylida saklanmaydi;

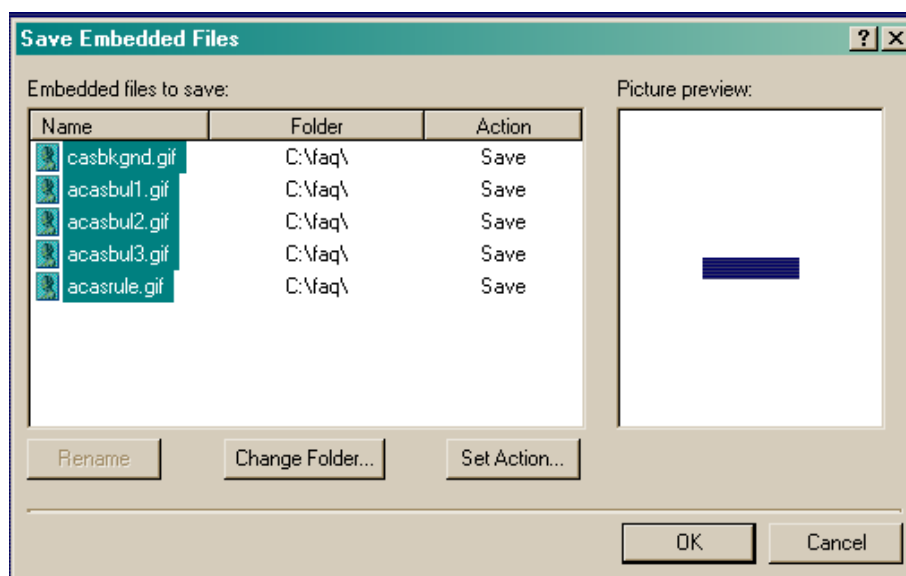
Ular GIF yoki JPEG formatidagi aloxida fayl sifatida yoziladi, HTML kodida esa fakat ularga ihoralar yoziladi. Tasvirlarni saklash jarayoni saklash vaktidagi Provodnik xolatiga boglik.

Provodniksiz ishlash

Agar siz Provodniksiz ishlasangiz, u xolda Frontpage tasvirlarni saklash borasida umuman savol bermaydi va ularni avvalgi joylashgan yuli buyicha va avvalgi nomlari ostida saklab kuyadi. Shu bilan birga esdan chikarmangki, tasvirlarni keyingi namoyishi uchun Fronpage ushbu tasvirlarga dostupga ega bulishi kerak, ya'ni bu rejimda saxifaga tasvirlarni avval kompyuteringizda saklab olmasdan disketa yoki Internetdan kuyish maksadga muvofik emasdir.

Provodnik bilan ishlash

Agar Muxarrir bilan ishlash vaktingizda Provodnik ochik tursa va saxifaga tasvirlarni boshka joydan joylashtirsangiz, u xolda saklash vaktida tasvirlarni saklash taklif etiladi. Buning uchun Save Embedded Files dialog oynasi ishlatiladi

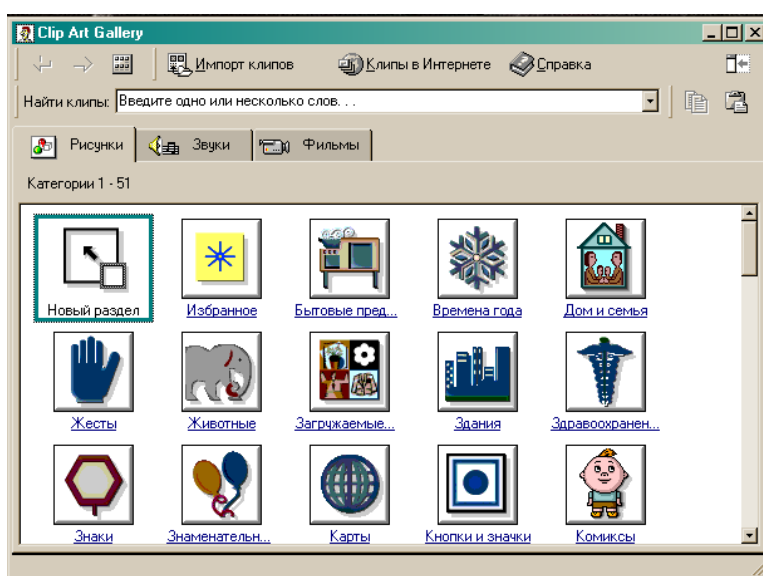

Oynaning chap tomonida siz saklash uchun fayllar ruyxatini kurasiz. Ruyxatda faylar nomi, joylashuvi va saklash shakli keltiriladi. Ushbu ruyxatdagi biror-bir fayl tanlanganda Image Preview oynasida ushbu faylning tarkibini miniatyur shaklidagi tasvirini kurasiz. Tegishli tugmachalardan foydalanib siz faylni nomini

uzgartirishingiz (Rename tugmachasi), boshka joyda saklash (Change Folder), shuningdek saklash usuli (Set Action) ni uzgartirishingiz mumkin.

Tasvirlar kolleksiyasi

Frontpage juda katta tasvirlar kolleksiyasi (Clip Art)ga ega, bundan tashkari u Microsoft Office ning tasvirlar kutubxonasidagi rasmlarni ishlatishi mumkin. Tasvirlar kolleksiyasini ishlatish uchun Image dialog oynasining Clip Art tugmachasini bosib yoki Insert ienyusining Clipart buyrugidan foydalaning. Bu ikki usulda xam Microsoft Clip Gallery dialog oynasi ochiladi.

Oynaning yukori kismidagi Clip Art (Illyustratsiyalar), Pictures (Tasvir), Sounds (Tovushlar) yoki Video (Video) menyularning birini tanlang. Kerakli tasvirni topib uni Image Preview oynasida tanlang va Insert tugmachasini bosib. Agar siz videoroliklar yoki tovushlarni kurib chikayotgan bulsangiz, ularni ishlatish uchun Play tugmachasini bosib.

Tasvirni saxifaga joylashtirib bulgandan sung Frontpage sizga ushbu tasvirni uzgartirish buyicha juda kup imkoniyatlarini beradi. Bu amallar Image Properties dialog oynasi yordamida amalga oshiriladi. Bu erda tasvirning tipi, razmeri va boshka kursatkichlarini uzgartirishingiz mumkin.

Tasvir xossalarini uzgartirish

Tasvirni biror-bir xususiyatlarini uzgartirish uchun quyidagi amallarni bajaring:

1. Muxarrirda tasvirni tanlash.

2. Edit menyusidan Image Properties punktini tanlang. Image Properties dialog oynasi ekranga paydo buladi. Bu oyna uchta menyusidan iborat:

General (Umumiy), Video (Video) va Appearance (Bezaklar).

3. Kerakli uzgartirishlarni kiriting va OK ni bosing. Siz ixtiyoriy vaktida ushbu dialog oynasidan foydalanishingiz mumkin.

Kuyida General bulimi yordamida amalga oshiriladigan uzgartirishlarni kurib chikamiz.

General da siz kuyidagi parametrlarni topasiz:

- Image Source (tasvir manbasi). Bu matn maydonida tasvirning maxalliy URL manzili yoki Internetdan olingan absolyut URL manzili kursatiladi. Agar siz tasvirni uzgartirmokchi bulsangiz Browse tugmachasini bosing; Image dialog oynasi ochiladi.

- Type (Tip). Bu bulimda joriy tasvirning formati urnatiladi (GIF yoki JPEG). GIF opsiyasi tanlanganda kuyidagi xossalar urnatilishi mumkin: Transparent (Shaffof) i Interlaced (Kator oralab); ushbu ikki parametрни bir vaktни uzida berilishi mumkin.

2.3 Videotasvirlar kuyish

Web-saxifani yanada chiroyli kilishni usullaridan biri bu saxifa tarkibiga videotasvirlar kuyishdir. Lekin ma'lumki videofayllar xajmi juda katta buladi, xozircha Internetning tezligi katta xajmli videoroliklarni uzatishga kamlik kiladi.

Frontpage muxarririning pastki ung burchagida 28,8 KbitG`s tezlikdagi saxifa yuklanish vakti keltirilgan. Saxifa tarkibi uzgarishi bilan bir katorida ushbu vakt kaytadan xisoblab chikiladi.

Frontpage Windows ning videofayllar uchun standart formati- AVI formatidagi fayllarni podderjka kiladi. Web- saxifangizga videorolik kushishi uchun avval uni saxifaga joylashtirish kerak sungra namoyish etish parametrlarini urnatish kerak buladi.

Kursorni videotasvir joylashtirmokchi bulgan joyga urnating, Insert menyusida Active Elements punktini tanlang, sungra ochilgan menyuda Video opsiyasini tanlang. Ekranda Video dialog oynasi paydo buladi. Bu oynada standart yul bilan joriy saytda, lokal diskda yoki Internetda joylashgan videofayl tanlanadi. Kerakli faylni tanlang va OK ni bosing.

Saxifada vidoerolikni birinchi kadrini aks ettiruvchi zastavka paydo buladi.

Maslaxat

Zastavkani ikki marotaba bosilganda Frontpage muxarriri vidoeni taxrirlash dasturini ishga tushiradi. Bunday dasturlar xammadan xam mavjud emasdir, va siz ushbu fayl uchun muxarrir belgilanmagan xakidagi malumotni kurasiz.

Видертасвир жойлаштирилгандан сунг унинг созлашга хам киришса булади

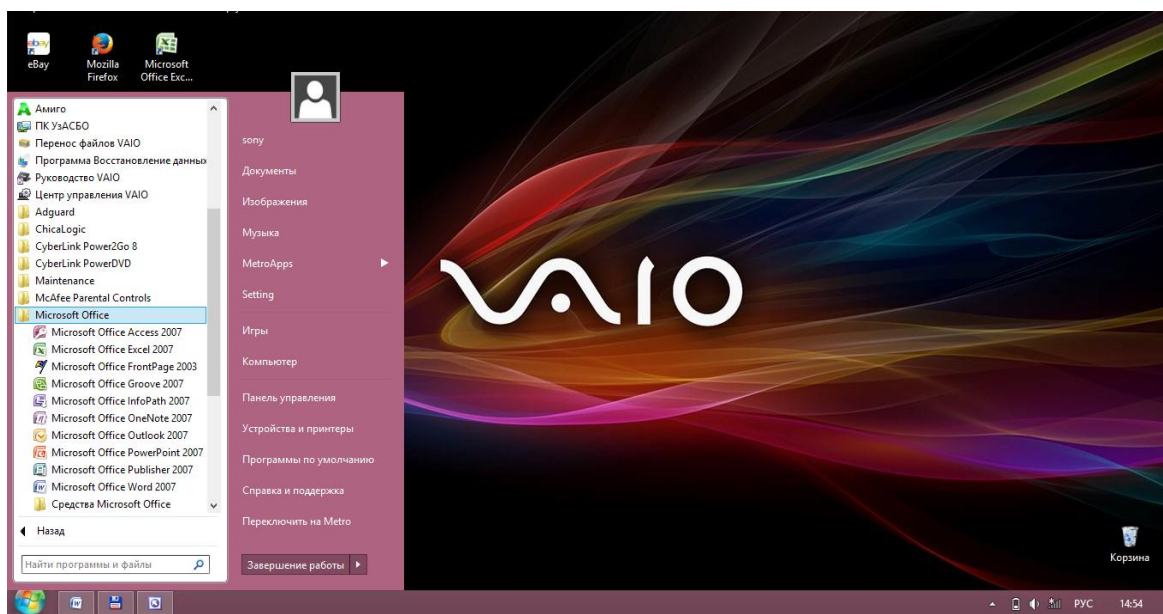
1. Videotasvir zastavkasida sichkonchani ung tugmachasini bosing va paydo bulgan menyudan Image Properties ni tanlang. Ekranda Video menyusining Image Properties dialog oynasi ochiladi:

2. Joriy videotasvirni boshkasi bilan almashtirish kerak bulsa Browse tugmachasini bosing, kerakli AVI-faylni toping va OK tugmachasini bosing.

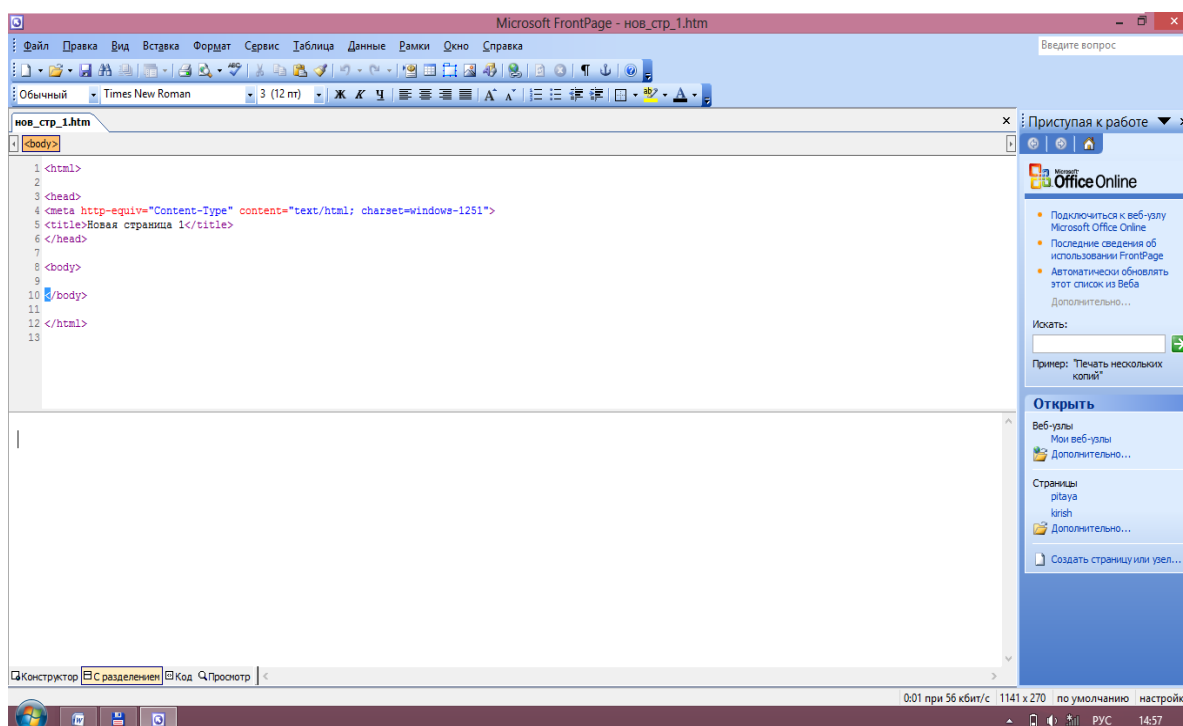
3. Agar videotasvir boshkarish elementlari, ya'ni Play, Stop tugmachasi va oldinga-orkaga utkazish tugmachalari bilan birga namoyish etilishini istasangiz Show Controls in Browser ni yokib kuying.
4. Repeat seksiyasining Loop maydonida rolikni takrorlanish sonini va Loop Delay maydonida takror orasidagi tuxtab turishlar sonini (millisekundda) kiriting. Agar fayl juda uzok namoyish etilishi kerak bulsa Forever ni urnatib kuying.
5. Start seksiyasida videotasvir namoyish etilishni boshlanish momentini urnating. Agar On File Open(Fayl ochilganda) bayrokchasi urnatilgan bulsa, film namoyishi brauzer ochilgan zaxotiyok boshlanadi, On Mouse Over (Sichkoncha kursori buyicha) bayrokchasi urnatilgshanda esa film namoyishi foydalanuvchi rolikni birinchi kadri ustiga olib borilganda boshlanadi.
6. Barcha amallarni bajarib bulib OK va Image Properties oynasini berkiting.

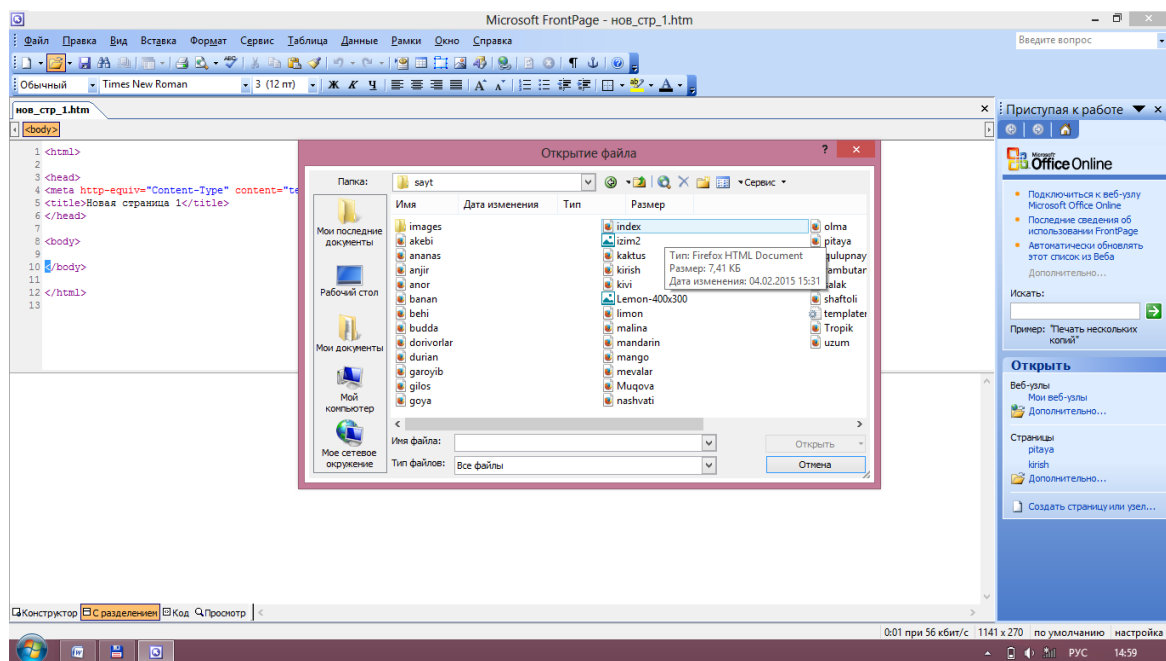
2.4. dasturiy taminotning yaratilish ketma-ketligi

Men o'zimga topshirilgan mavzu bo'yicha web sahifa tayyorlash uchun Microsoft Office Front Page dasturidan foydalandim. Quyida yaratilish texnologiyasini keltirib o'taman. Пуск-Все программы –Microsoft Office-Microsoft Office Front Page ustida sichqonchaning chap tugmachasini bosish orqali dasturni ishga tushiramiz.

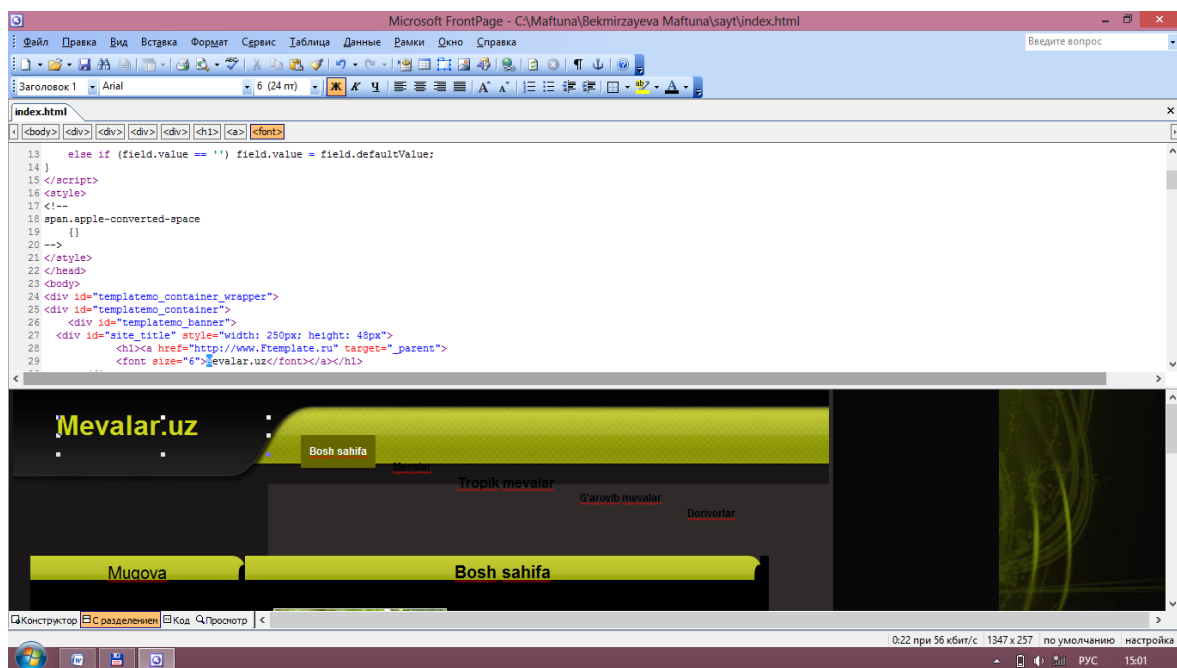

Men dasturimni tayyorlashda tayyor web shablondan foydalandim. Buninguchun web sahifani chaqirib olamiz.

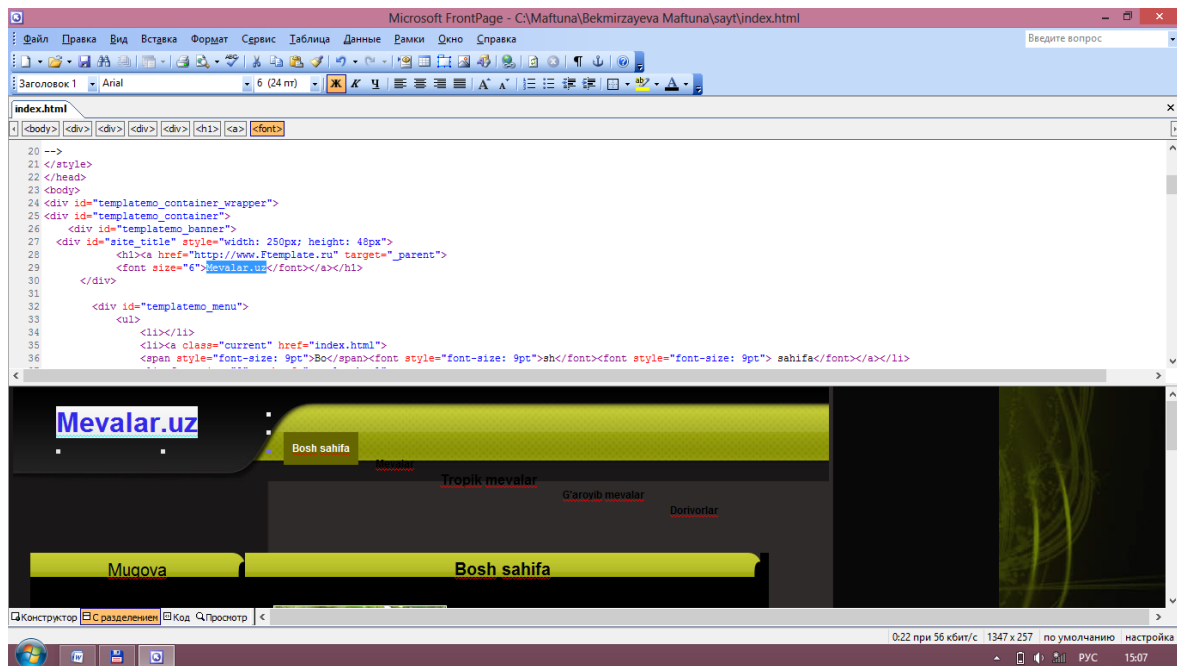

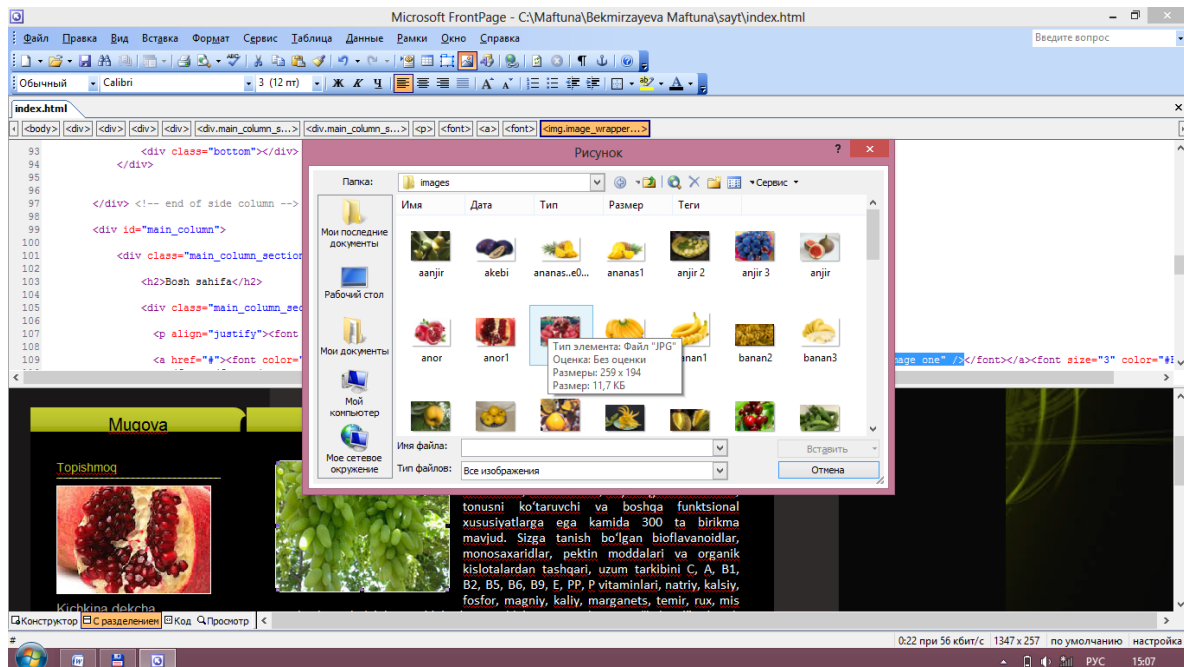
Shablondan chaqirib olgandan so'ng unga o'zgartirish kiritamiz buning uchun konstruktor bo'limidan foydalanamiz.

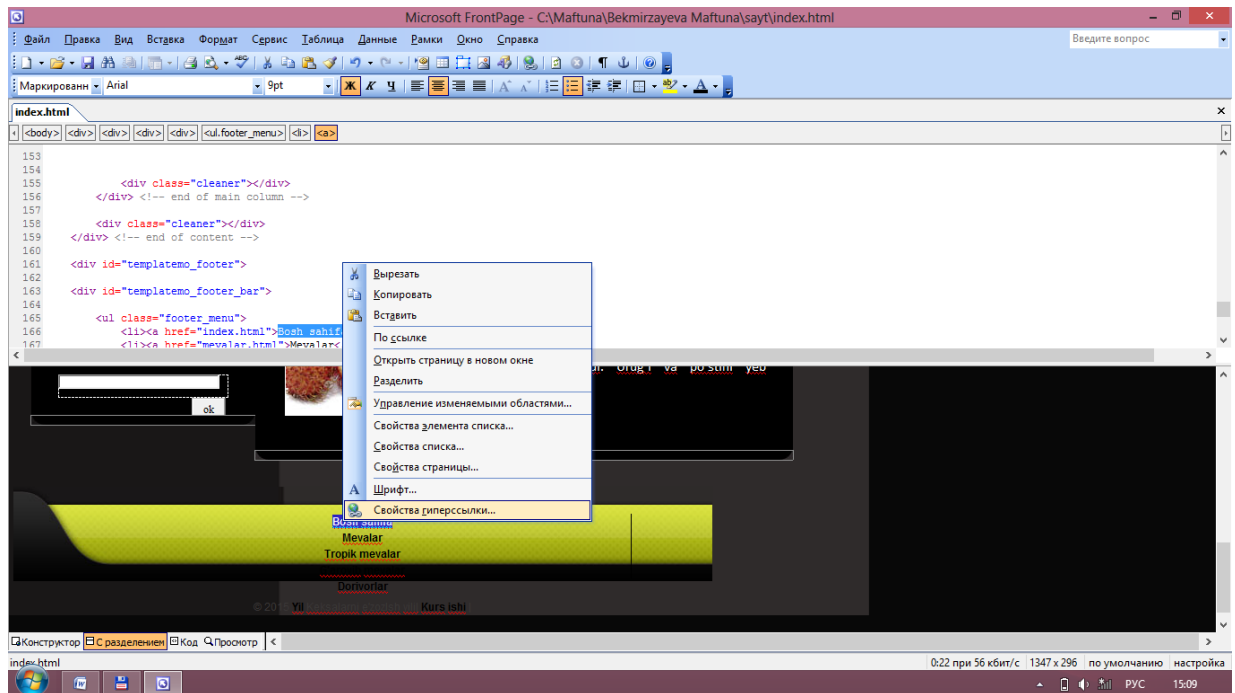
Dasturga **Mevalar .uz** deb nom berdik

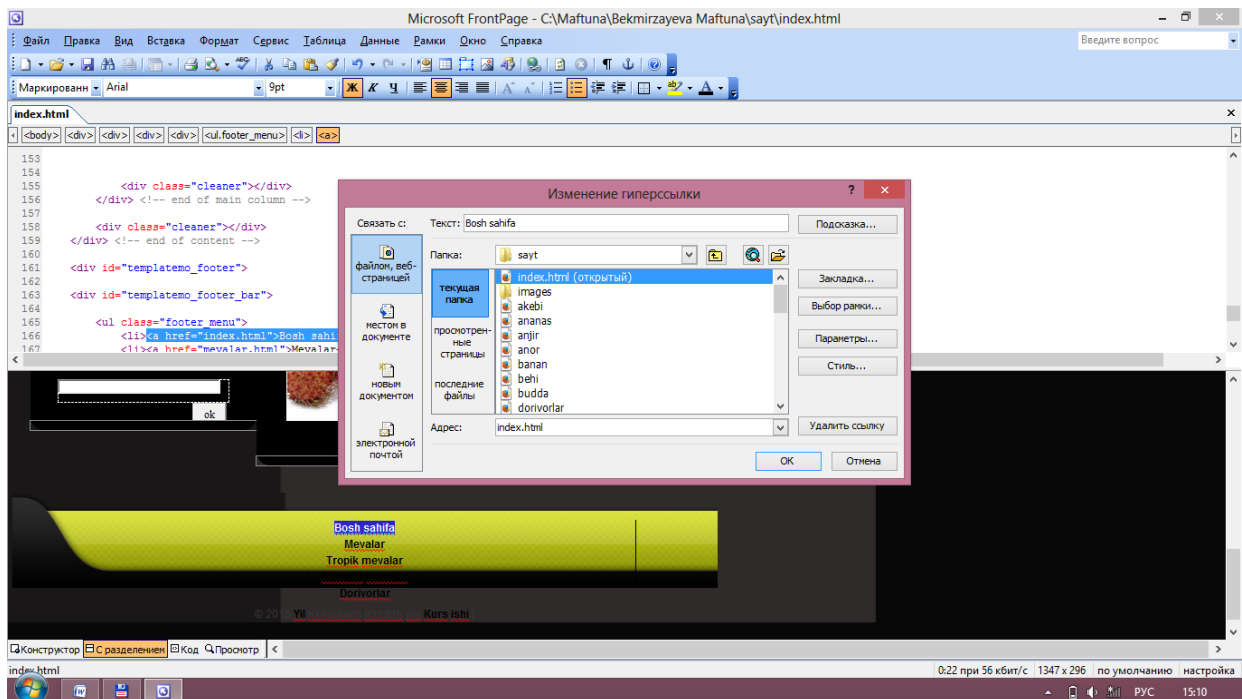
Dasturga rasmlarni joylashtirish uchun rasmlar joylashgan papkadan chiqarish kerak bo'лади. Rasmlarni sloy ichiga joylashtiramiz.

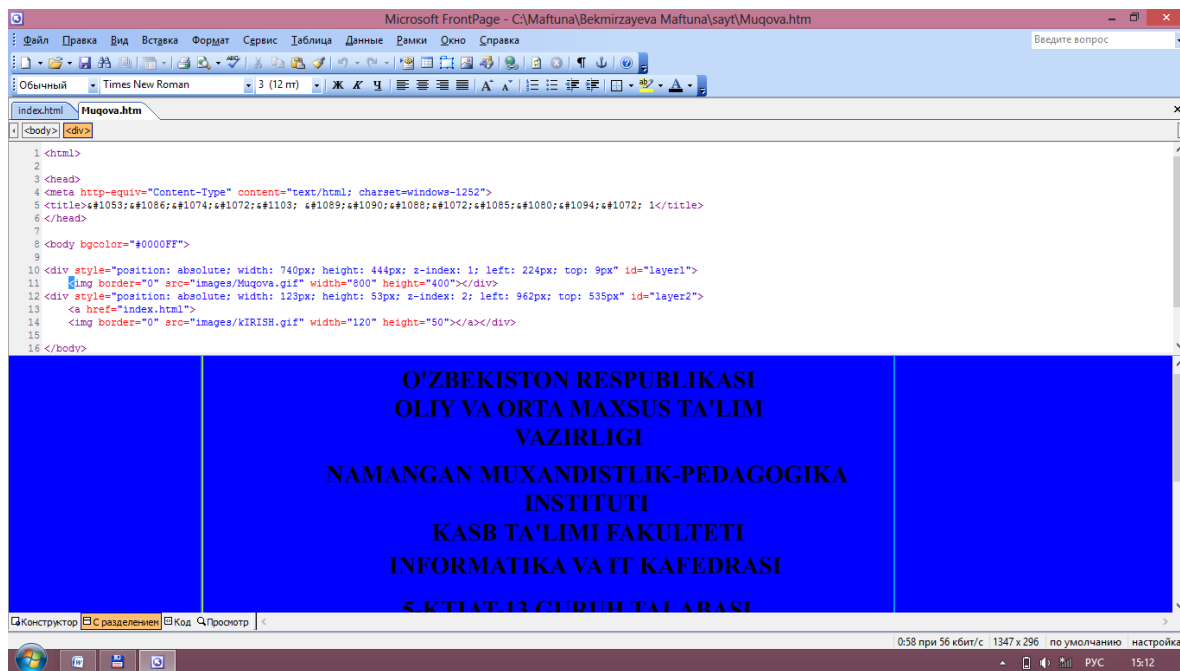
Dastur ostida joylashgan menyularga silka qo'yish uchun menyu ustiga sichqoncha o'ng tomoni bosiladi va свойства гиперссылки bo'limidan foydalanamiz.

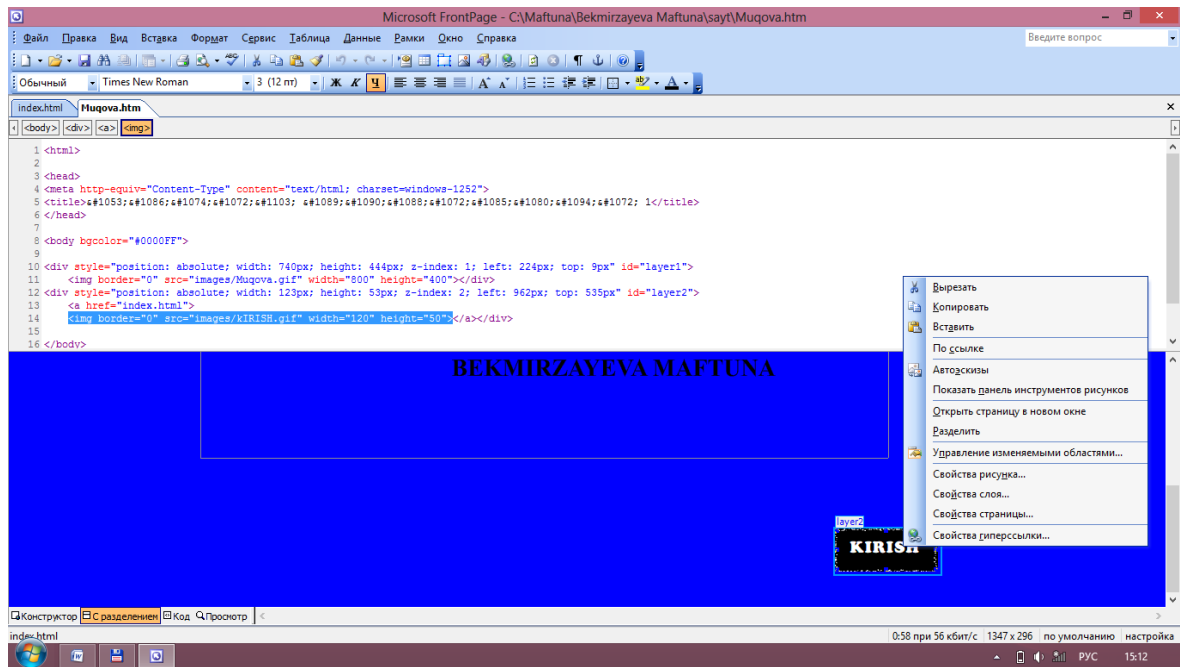
Silka qo'yilgandan so'ng ustiga sichqoncha chap tugmasi va dastur chaqiriladi

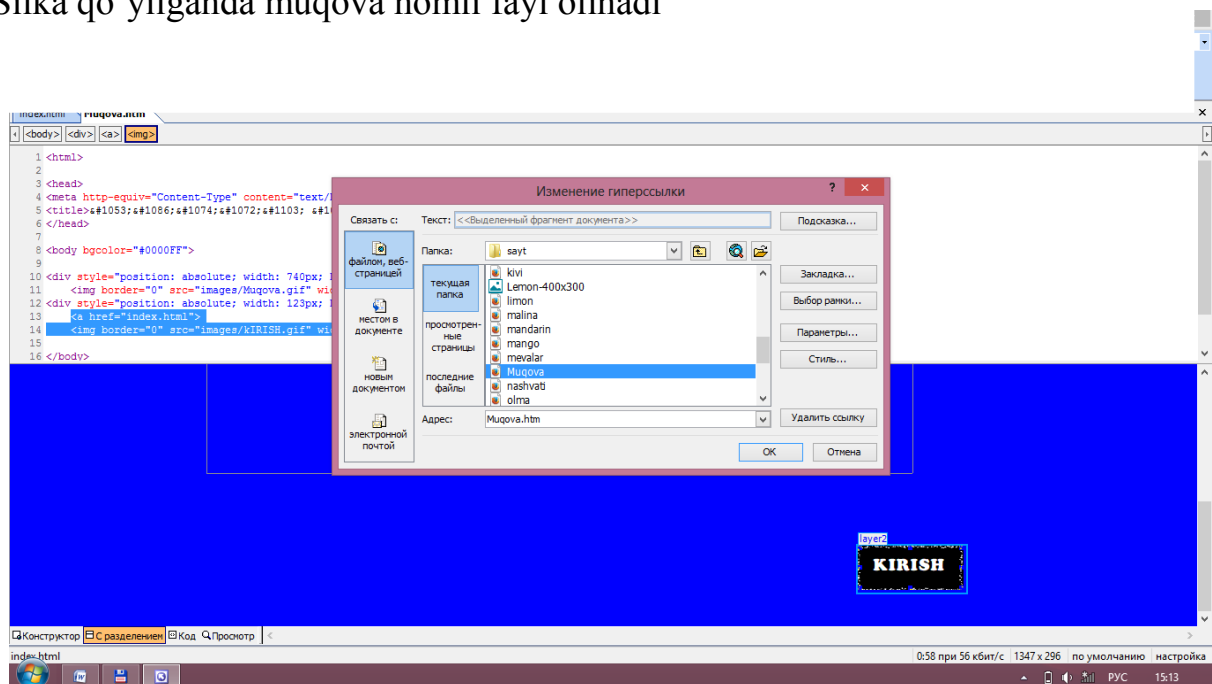
Silka qo'yilganda muqova nomli fayl olinadi

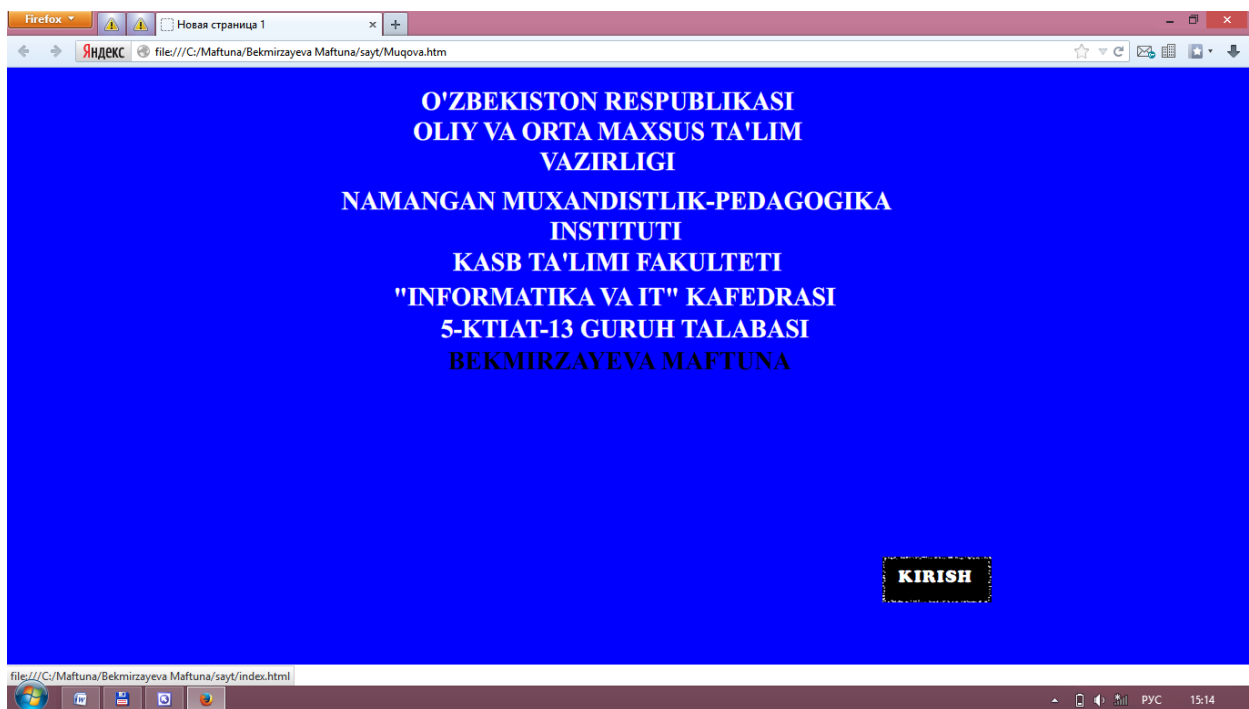
Yaratilgan muqovaga krish tugmachasini joylashtiramiz va unga silka qo'yamiz.

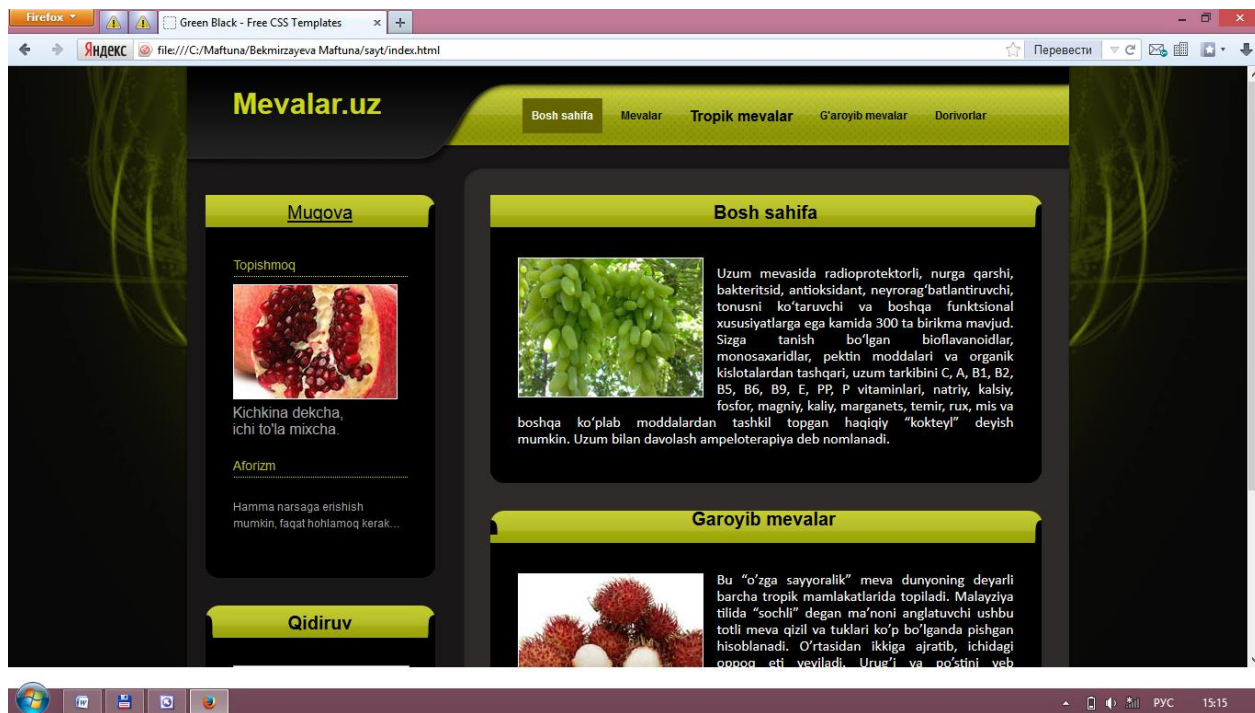
Silka qo'yilganda muqova nomli fayl olinadi

Tayyor bo'lgan muqova ko'rinishi va kirish tugmasi bosiladi.

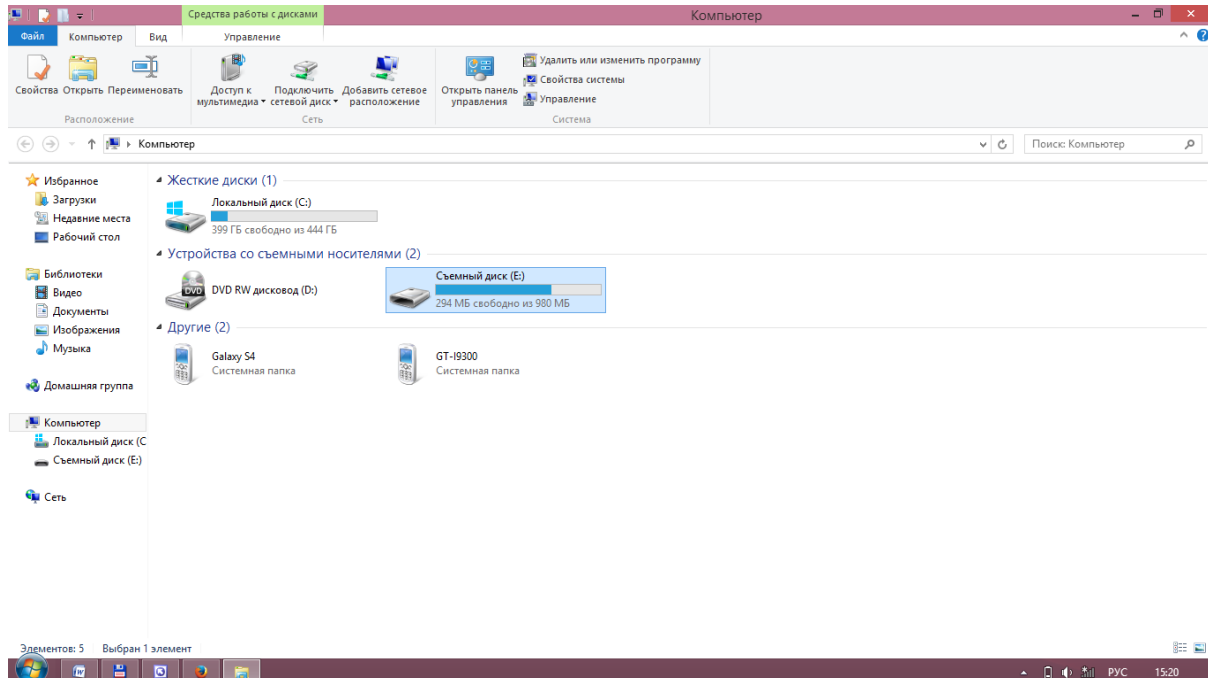

Tayyor bo'lgan dasturimizning umumiy ko'rinishi

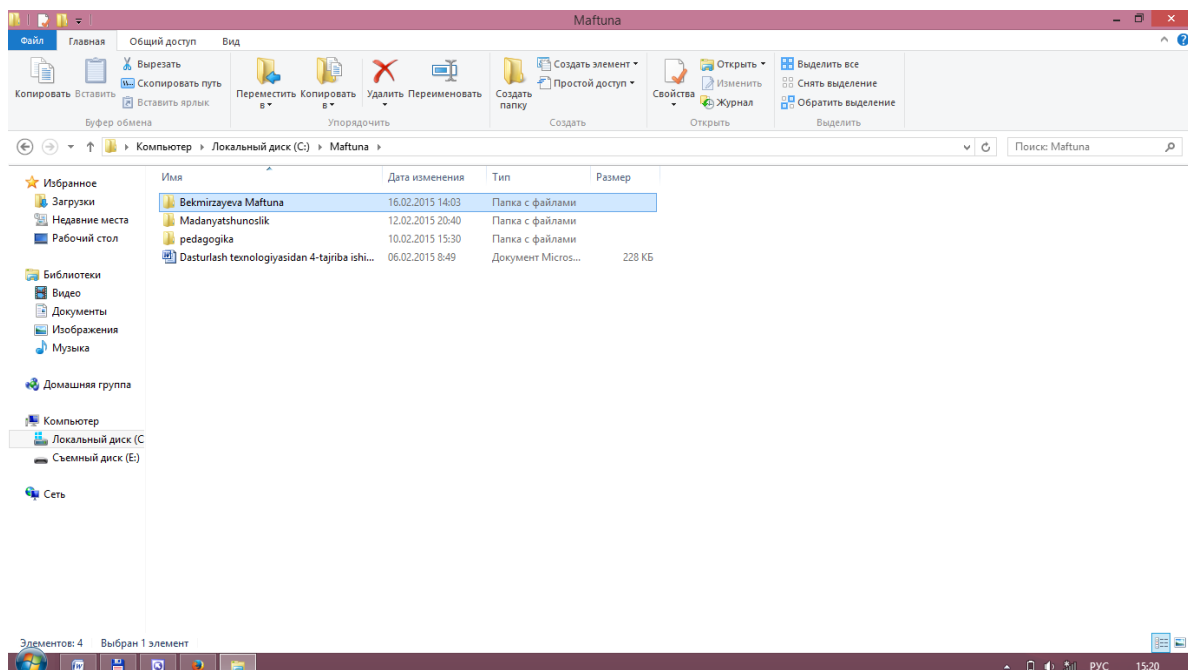

2.5. Yratilgan web sahifani foydalanish yo'riqnomasi.

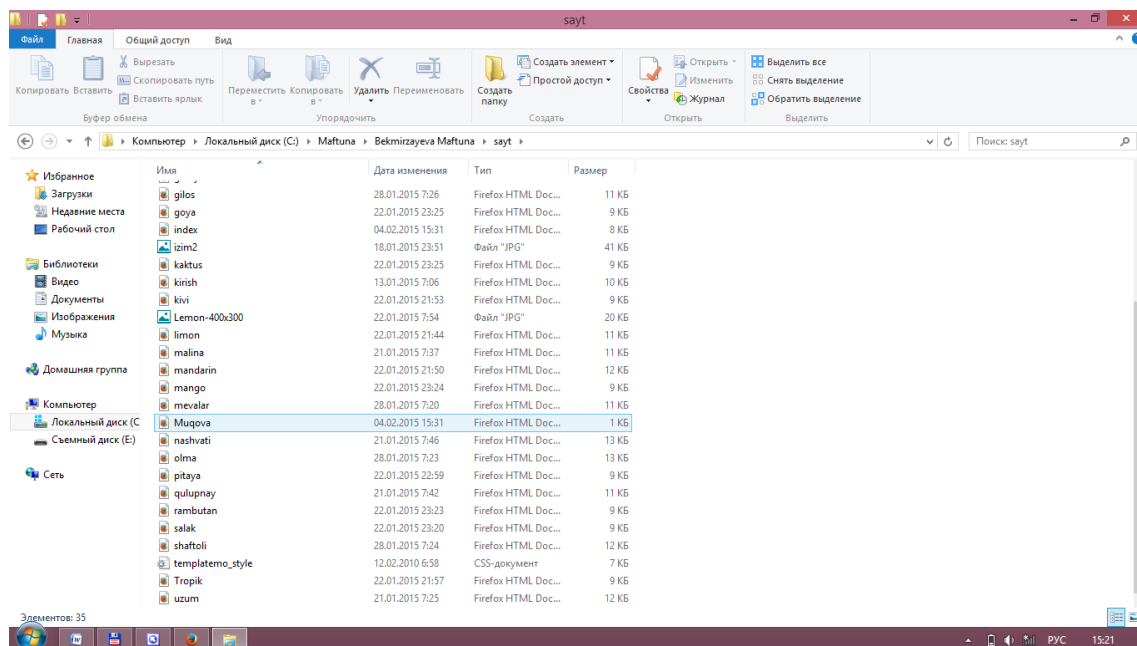
Dasturni ishga tushirish uchun Мой компьютер menyusidan papkamiz joylashgan manzilni topamiz.

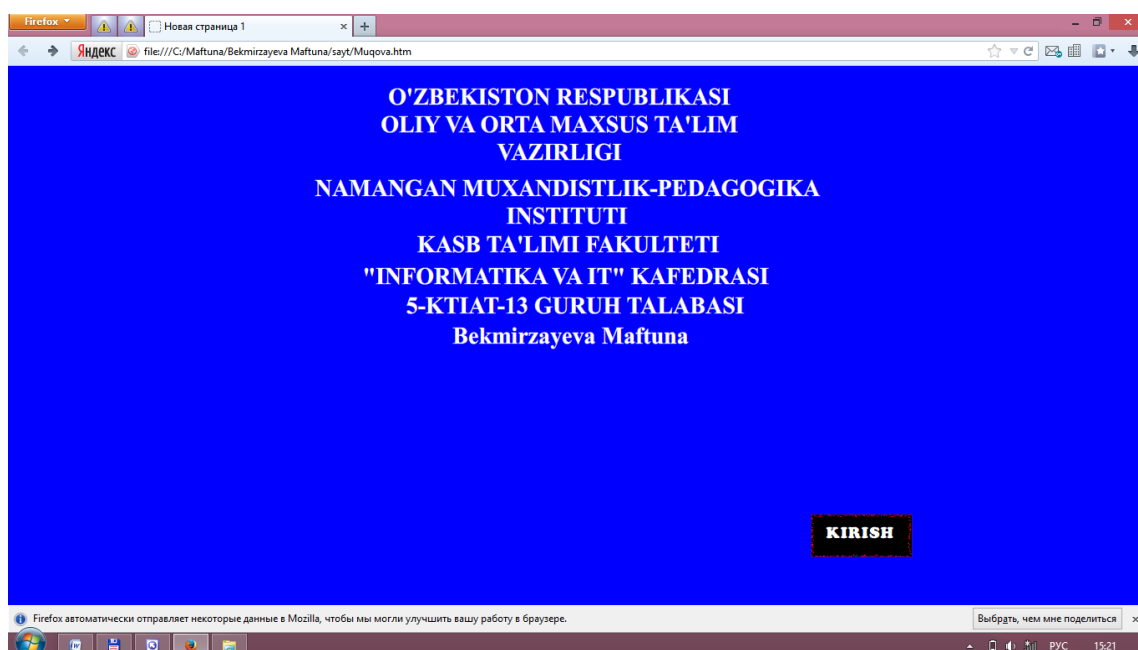
Papka ustiga sichqonchani chap tugmasini bosamiz.

Papka ichidan muqova nomli faylni topib ustiga sichqonchani olib borib chap tugmasini ikki marta bosiladi va ishga tushiriladi.

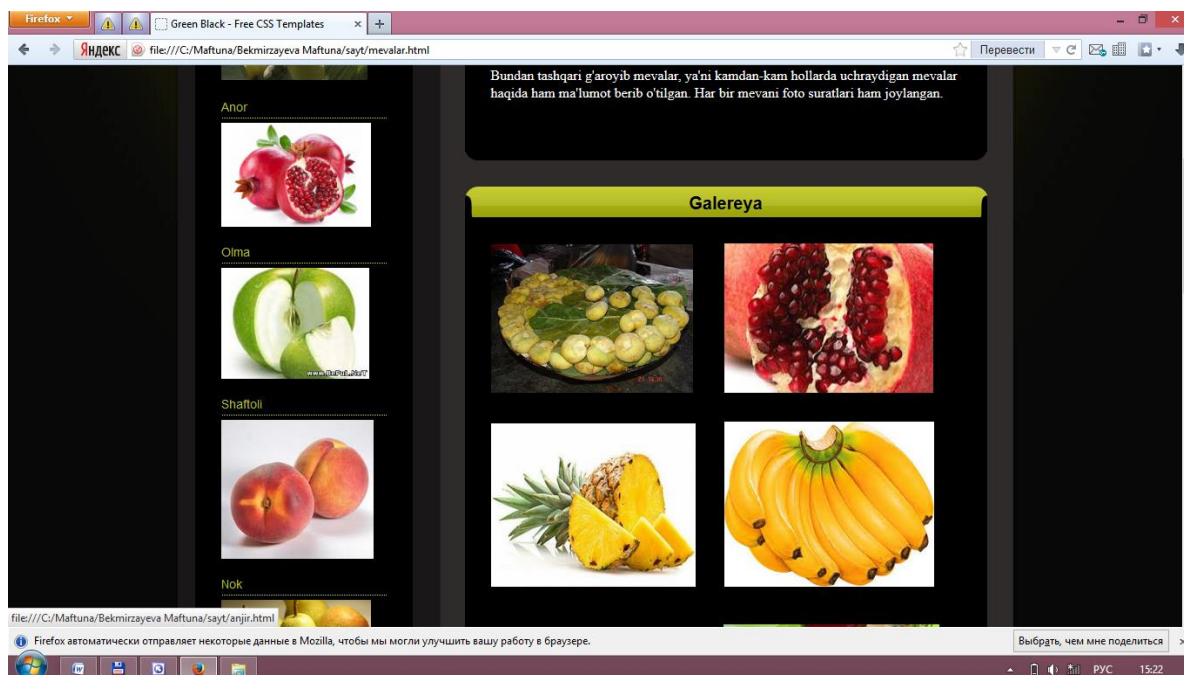
Muqova ko'rinishi. Muqovada joylashgan krish tugmachasi orqali asosiy sahifaga o'tiladi.

Dasturimizni asosiy sahifa ko'rinishi quyidagicha

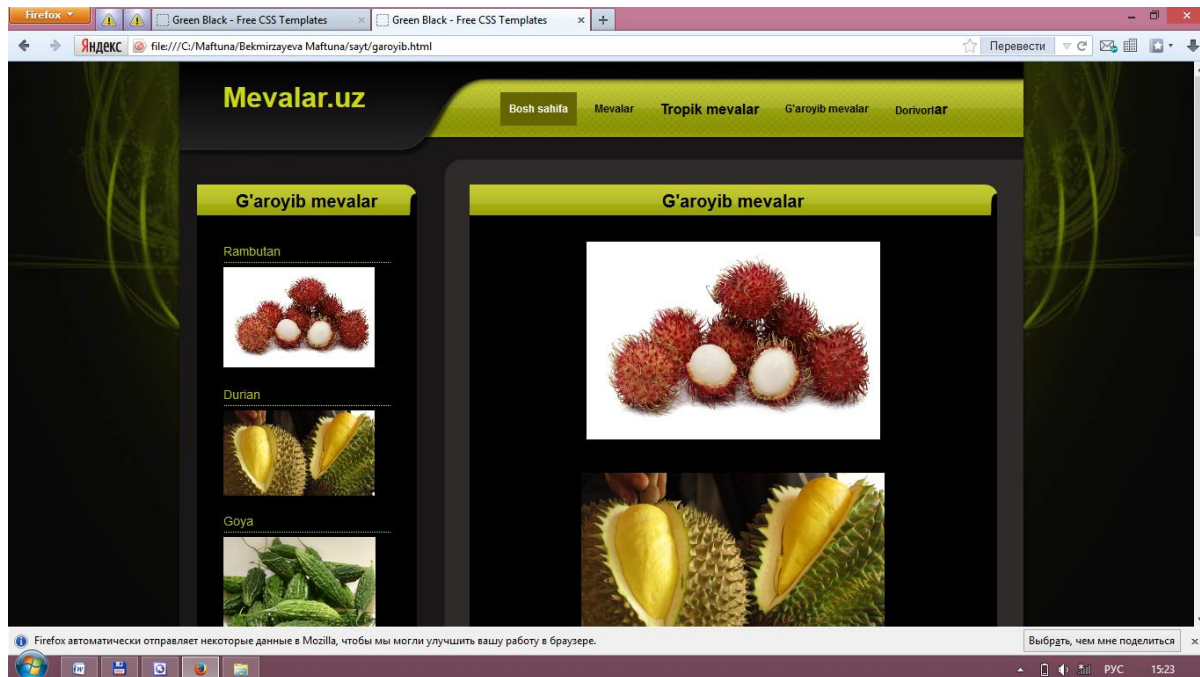
Asosiy sahifadan bosh sahifaga o'tiladi, u yerdan **mevalar bo'limi** tanlanadi, bizga kerakli bo'lgan mevalar haqidagi malumotlar chiqadi.

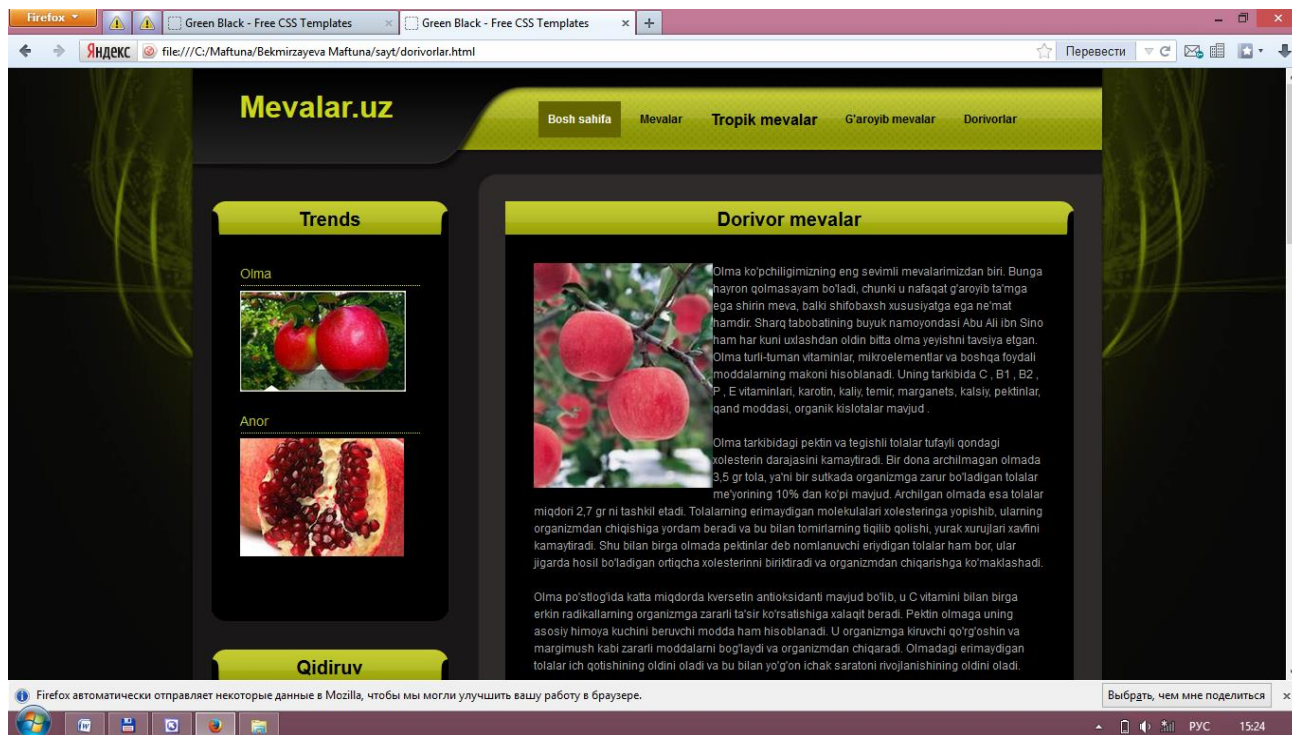
Troppik mevalar bo'limi tanlanganda oynamizda troppik mevalar haqida ma'lumotlar patdo bo'ladi.

G'aroyib mevalar bo'limi tanlanganda g'aroyib mevalar haqidagi ma'lumotlarni ko'rishimiz mumkin.

Dorivor mevalar bo'limi tanlanganda mevalarni dorivor xususiyatlari haqidagi ma'lumotlarni ko'rishimiz mumkin.

Dastur boshiga qaytish uchun Bosh sahnonoloifa menyusi bosiladi

Xulosa

Menga kurs ishi mavzusi sifatida „Mevalar va ularning xususiyatlari” haqida web sahifa tayyorlash vazifasi qo'yildi. Mavzuga kerak bo'lgan ko'plab ma'lumotlar bilan ishladim. Ma'lumotlarni izlash va ularni o'rganish natijasida ko'plab dasturlar bilan ishlashni o'rgandim. Web sahifamni tayyorlashda Front Page , Aloe Flash, Adobe Photoshop dasturlardan foydalandim. Web sahifa yaratish mobaynida bu dasturlardan qanday foydalanishni va ularni imkoniyatlarni qulaylik taraflarni ham o'rganib oldim. Bundan tashqari kurs ishi mavzuyim ya'ni mevalar va ularni xususiyati haqida ham bir qancha ma'lumotlarga ega bo'ldim. Bizning serqayosh o'lkamizda juda ko'plab mevalar yetishtiriladi, xar bir meaning o'ziga hos xususiyati va dorivor tomonlari ham mavjud. O'ylaymanki men tayyorlagan web sahifam orqali juda ko'p insonlar o'zlari uchun kerak bo'lgan foydali ma'lumotlarni oladi.

Xulosa o'rnida shuni aytib o'tishim kerakki, kurs ishi bizlarni yanada izlanishga chorlaydi va bilimimizni mustahkamlashga yordam berdi. O'rganganlarimizni yanada mukammallashtirib kelgusida bundan ham yaxshiroq web sahifa yaratmoqchiman. Bunda albatta men o'rgangan dasturlarim va ustozlarimdan olgan bilimlarim yordam beradi. Kundan-kunga fan-texnika, axborot texnologiyalari rivojlanib bormoqda shu tufayli biz ham izlanishdan to'xtamasligimiz kerak. O'z bilim va salohiyatimiz orqali yurtimizni rivojlanishi uchun o'z hissamizni qo'shishimiz kerak. Men tayyorlagan web sahifamni amaliy ahamiyati shundaki bu web sahifadan tibbiyot sohasining barcha turlarida foydalanish mumkin. Mevalarda kasallikni davolashda o'ziga hos bo'lgan vitaminlar mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1.R. Maraximov . S. I Rahmonqulova.

„Internet va undan foydalanish asoslari’’ Toshkent-2001 yil.

2.Abduqodirov A.A „Informatika va hisoblash texnikasi asoslari’’

Toshkent -1996 yil.

3. X. G'ulomov „Kompyuter tarmoqlari’’ Toshkent 2000-yil.

4. A Abduqodirov A. G'.Hayitov „Axborot texnologiyalari’’ Toshkent 2002-yil.

5.Informatika va axborot texnologiyasi „ Uslubiy qo'llanma’’

S. Komilov 2014-yil.

6. Boqiyev R. Yo'ldashev U. „Informatika’’ Toshkent 2001-yil.

Foydalanilgan internet saytlari ro'yxati.

1. Ziyonet. uz –O'zbekiston Respublikasi ta'lim muassasalarining kutbxona sayti.

2. Google.uz –qidirish tizimi.

3. Lex.uz –O'zbekiston Respublikasi qonun xujjatlari.

4. Shifo.uz

5.Soft.uz-ko'plab dasturlarni yuklab olish uchun foydalaniladi.

.